

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 316.343.32(497.4-89)"1883"
prejeto: 16. 9. 2006

Damir Globočnik

dr. umetnostne zgodovine in muzejski svetovalec za umetnostno zgodovino – vodja galerijske dejavnosti,
Gorenjski muzej, Tomšičeva ul. 44, SI-4000 Kranj
e-pošta: damir.globocnik@guest.arnes.si

***"Presvitli cesar so videli nas in mi njih, in –
spoznali smo se"¹***

**Utrinki s poti cesarja Franca Jožefa I. od Ljubljane
do Jesenic 16. in 17. julija 1883**

IZVLEČEK

Kult cesarja Franca Jožefa I. je imel v večnacionalni habsburški monarhiji povezovalno vlogo. Cesar je postopoma postal osrednji simbol monarhije, njegovi obiski posameznih dežel so imeli večstransko politično-propagandno nalogo. Julija 1883 je počastil šeststoletnico habsburške vladavine na Kranjskem in Štajerskem z obiskom obeh dežel. Na poti je napravil okrog 10 postankov, med katerimi je prisluhnil kratkim pozdravnim govorom županov, poslancev in duhovnikov v slovenskem in nemškem jeziku. Prizorišča sprejema cesarja so bila skrbno okrašena, ob poti, v mestih in trgih so se zbirale množice. Slovensko prebivalstvo je želelo opozoriti cesarja na prevladujoč slovenski značaj dežele Kranjske.

KLJUČNE BESEDE

cesar Franc Jožef I., monarhični kult, slovesnosti, Habsburžani, Kranjska, Štajerska

ABSTRACT

*"THE NOBLE EMPEROR HAS SEEN US AND WE HAVE SEEN HIM, AND – WE HAVE MET"
NOTICES FROM EMPEROR FRANCIS JOSEPH I JOURNEY FROM LJUBLJANA TO JESENICE
ON 16TH AND 17TH OF JULY 1883*

The cult of Emperor Francis Joseph I had in the multinational Habsburg monarchy a connecting role. The emperor gradually became the central symbol of the monarchy; his visits to individual provinces were of versatile political-propaganda tasks. In July 1883, he honoured the sixcentenary of the Habsburg government in Carniola and Styria by visiting the both provinces. On the journey the emperor made approximately ten stays during which he listened to brief greeting speeches of mayors, delegates and priests in Slovene and German languages. The reception scenes were carefully decorated, crowds gathered along the way, in towns and boroughs. The Slovene population wanted to remind the emperor of the predominant Slovene character of the province of Carniola.

KEY WORDS

Emperor Francis Joseph I, monarchal cult, solemnities, the Habsburgs, Carniola, Styria

¹ *Slovenec*, 1883, št. 88, Po cesarjevem odhodu II.

Njegovo veličanstvo presvetli cesar Franc Jožef I. (1830–1916) je julija 1883 počastilo šeststoletnico habsburške vladavine na Kranjskem in Štajerskem z obiskom obeh dežel. Tako kot leto poprej ob cesarskem obisku Koroške, Goriške in Primorske sta se Kranjska in Štajerska potrudili z veličastnim sprejemom dokazati cesarju neomajni avstrijski patriotizem, vdanost in zvestobo habsburški dinastiji. Hkrati je slovensko prebivalstvo želelo opozoriti cesarja na prevladujoč slovenski značaj dela Štajerske in celotne Kranjske. Obisk cesarja na Goriškem in Primorskem septembra 1882 (ob petstoletnici priključitve Trsta avstrijskim dednim deželam) je Slovincem pustil grenak priokus: med uradnimi sprejemi je bilo namreč slišati samo nemški in italijanski jezik, tako da naj bi cesar nekega italijansko lomečega župana celo povprašal, ali ne zna slovensko.² Tudi mariborski in celjski Nemci so leta 1883 želeli cesarju predstaviti izključno nemško podobo obeh mest, vendar pa cesar ni mogel spregledati številnih slovenskih zastav, napisov in klincev "živio". Sprejemi, ki so jih cesarju pripravili podaniki osrednje slovenske dežele Kranjske, so bili pretežno slovensko obarvani (zlasti na cesarjevi poti od Ljubljane do Jesenic).

*"Letos pa je prišel cesar v središče Slovenstva, prepotoval je dežele, v katerih prebiva zdržema blizu 900.000 Slovencev, in povsod od posamezne borne bajtice do glavnega mesta je bil sprejet z nepopisljivim navdušenjem, kakor ljubljani oča, ki se vrne k svojim otrokom, kakor rešitelj, ki zagotavlja oproščenim, da so res svobodni in da pod njegovim mogočnim zaščitom smejo prosto dihati in se veselo gibati po svojem posebnem svojstvu. Od Radgone, kjer je cesar slišal prvi slovenski pozdrav iz ust zale Ljutomerčanke ter zaužil zlato kapljico, pridelano od slovenskega vinorejca, po vsem potu skozi slovensko Štajersko in Kranjsko do meje, kjer je stopil na Koroška tla, povsod so cesarju slovenski nagovori, burni živio-klenci brezštevlnega ljudstva, ki je prihitelo od vseh strani gledat v obličje svojemu vladarju, nepopisljiva navdušenost, in z vseh obličij bliščeča se ljubezen do Njega naznanjevali, da tukaj biva slovenski narod, ki se zaveda svoje narodnosti, ki je v svojej neskončnej udanosti z veseljem pripravljen, svojo kri in življenje žrtvovati za svojega vladarja in skupno avstrijsko domovino."*³

Cesarjev kult je imel v večnacionalni habsburški monarhiji povezovalno in utrjevalno vlogo. 52-letni monarh Franc Jožef I., ki je v letu 1883 vladal že 35. leto, je postopoma postal osrednji simbol enotnosti monarhije. Njegovi portreti so

viseli v vsaki šoli, v vsaki vojaški ustanovi in uradu, mnogi meščani so jih imeli obešene po domovih, mnogi dostojanstveniki so oponašali cesarjeve zalisce.⁴ Po cesarju so se imenovali šole, bolnišnice, različne ustanove. Praznovanja cesarjevega rojstnega dneva, godu in drugih jubilejev, njegovi protokolarni nastopi in potovanja v posamezne dežele so bila politična dejanja in pomembna oblika promocije monarhije, ki jo je poosebljal cesar. Državljanji so s sprejemi cesarja ali praznovanjem cesarjevih obletnic dokazovali svoja patriotska čustva.

Slovesni sprejemi cesarja Franca Jožefa I. med njegovimi obiski posameznih dežel so se skoraj vedno odvijali po podobnem scenariju, saj so bile vse formalne podrobnosti skrbno načrtovane in določene z dvornim ceremonialom. Ob prihodu so cesarja pred slavolokom sprejeli župan in mestni očetje, nato so ga pozdravili šolarji in člani društev. Cesarja so pozdravili tudi predstavniki civilnih, vojaških in verskih oblasti. V belo oblečene deklice so predenj metale cvetje. Cesarja je čakal prepoln program. Ogle dati si je moral socialne in kulturne ustanove v mestu. Cesarjev obisk je bil priložnost za številna praznovanja. Med daljšimi obiski so v dvorni rezidenci priredili ples. Odličniki so bili povabljeni na slavnostno večerjo. Občinske oblasti pri stroških niso skoparile. Poskrbele so za imenitno razsvetlavo v mestu, neredko so v cesarjevo čast priredili baklado, ki so jo spremljale glasbene prireditve (podoknice, koncerti občinske in vojaške godbe). Marsikdaj so se takšni dnevi končali z umetnim ognjem kot vrhuncem.⁵

Cesar Franc Jožef I. je nekajkrat namenil svoja uradna potovanja obisku slovenskih dežel. Prvič je obiskal "domovino svojih udanih zvestih podanikov" leta 1850, "takrat jo je prepotoval skoro vso, živo se spominjajoč, kako so stali Slovenci v minulih viharjih sredi dveh bojišč trdni kakor skala". Sledilo je potovanje cesarskega para na Koroško, Štajersko, Kranjsko in v Trst leta 1856, nato obisk Gorice, Postojnske jame in Ljubljane leta 1857. Leta 1862 je cesar na poti iz Italije na Dunaj obiskal Gorico in Ljubljano, leta 1869 je bil v Ljubljani in Trstu, leta 1875 v Ljubljani, Sežani, Trstu, Gorici, leta 1882 je bil na Koroškem, Goriškem in Primorskem. Obisk Štajerske in Kranjske leta 1883 je bil med najdaljšimi in najbolj imenitnimi cesarjevimi obiski. Sledila sta obiska v letih 1891 in 1895.⁶ Prvi javni spomenik cesarju Francu Jožefu I. na slovenskem ozemlju so odkrili ob šestdesetletnici cesarjevega vladanja leta 1908 v Ljubljani.

Franc Jožef I. naj bi leta 1883 počastil deželi

² Gorica, št. 78, 28. 9. 1900, str. 2, Njegovo Veličanstvo Cesar Franc Jožef I. v Gorici.

³ Slovenski narod, št. 163, 19. 7. 1883, str. 1, Po potovanji cesarjevem.

⁴ Johnston, *Austrijski duh*, str. 39.

⁵ Bled, *Franc Jožef*, str. 433–434.

⁶ Apih, *Naš cesar*, str. 76, 78–80, 82, 158, 164, 165, 190 in 192.

Štajersko in Kranjsko s svojo navzočnostjo zaradi prošnje obeh deželnih zborov ob njegovem obisku Koroške, Goriške in Primorske leto poprej.⁷ Na Štajerskem se je zadržal nekoliko dlje kot na Kranjskem, ki se je skrbno pripravila na obisk njegovega veličanstva (za slavnosti je deželni zbor odobril 60.000 gold. kredita).⁸ Obvestilo o obisku je že nekaj mesecev pred cesarjevim prihodom sprožilo obsežne dejavnosti v želji, "da bi presvetli cesar in gospodar iz bele Ljubljane in lepe Kranjske nesel s seboj živo preverjenje, da v vsej močni Avstriji nima naroda, ki bi mu bil verneje vdan, nego mu je vselej in vsak čas v sreči in nesreči zvest narod slovenski!"⁹ Ljubljanski mestni magistrat je npr. hišne gospodarje opozoril, naj po potrebi popravijo in pobarvajo zunanjščino svojih hiš.¹⁰ Skrbno so bili urejeni tudi vsi kraji, za katere je cesarjeva adjuntatura marca 1883 uradno naznaila, da jih obiše cesar.¹¹

Naslovnica Novic, 11. 7. 1883, št. 28.

- 7 Naš cesar Franc Jožef I., str. 29.
 8 Vošnjak, Spomini, str. 476.
 9 Ljubljanski zvon, št. 7, 1. 7. 1883, Anton Aškerc, Cesar v Ljubljani, str. 477.
 10 Novice, št. 17, 25. 4. 1883, str. 135, Razglas.
 11 Novice, št. 13, 28. 3. 1883, str. 103, Iz Ljubljane.

Cesar je na Kranjskem bival od 11. do 17. julija 1883. 11. julija je pri Zidanem mostu prekoračil štajersko-kranjsko deželno mejo. Pozdravilo ga je pol ure trajajoče zvonjenje v vseh kranjskih cerkvah. Cerkevni zvonovi so zvonili tudi v krajih, skozi katere se je peljal cesar.¹² Škof je s pastirskim pismom odredil, naj bo 11. julija ali pa na nedeljo povsod slovesna maša (podobno kot za cesarjev rojstni dan). Duhovniki naj cesarja pozdravijo v talarju in koretlju oziroma v praznični noši. Cerkve, v katere se bo podal cesar, morajo biti okrašene, v prezbiteriju naj bo za cesarja pripravljena pručka.¹³ 600-letnico habsburške vladavine so s šolsko mašo in slavnostjo počastili tudi v šolah po Kranjskem, 11. julija v nekaterih šolah ni bilo pouka.¹⁴ Istega dne je cesar prispel v Ljubljano, ki mu je priredila veličastno baklado. Osrednji dogodki drugega dne cesarjevega obiska so bili: pontifikalna (slovesna) maša, poklon cesarju, predstava in petje v deželnem gledališču ter slavnostna razsvetljava mesta. Tudi 13. julija je bil za cesarja pripravljen celodnevni program: pregled garnizije, ogled živinske razstave, deželne umobolnice, nove cerkve Srca Jezusovega, hranilnice, hiralnice in sirotišnice, avdiencie, slavnostno streljanje na strelišču in ljudska veselica, ognjemet in ples. 14. julij: nadzorovanje vojaštva, polaganje temeljnega kamna za nov deželni muzej Rudolfinum (dograjen je bil leta 1888 – za štiridesetletnico cesarjevega vladanja), ogled gradu in nunskega samostana, veselica. 15. julija je cesar po slovesni maši v stolnici obiskal Notranjsko: ogledal si je rudnik v Idriji, Logatec in Postojnsko jamo, ki je bila prvič razsvetljena z elektriko.

V ponedeljek 16. julija se je cesar podal iz Ljubljane preko Kamnika in Kranja ter Begunj na Bled. "Zjutraj ob 7. uri; Vožnja v Kamnik. Najvišje ogledovanje. – Dopoldne ob 11. uri: Nadaljevanje poti skozi Cerklje v Kranj. Prihod ob 1 ¼ uri: Najvišje ogledovanje. – Popoldne ob 1 ¾ uri: Skozi Radovljico-Lesce v Begunje. Najvišje ogledovanje. – Ob 3 ½ uri: Na Bled. Prihod ob 5. uri. – Zvečer ob 9. uri: Veselica na jezeru."¹⁵ 17. julija ob pol šesti uri zjutraj se je cesar odpeljal v Trbiž in se preko Koroške vrnil na Dunaj.

"Nobeden rimskih zmagovalcev ni izkušal svoji čas večjega slavja, kot se je bilo priredilo te dneve našemu cesarju" je menil Tomo Zupan (1839–1937).¹⁶ Cesarjev obisk je ponudil priložnost, da so

- 12 Zgodnja Danica, št. 26, 29. 7. 1883, str. 203, Knežje-škofijske naredbe za šestoletnico Habsburgovcev za cesarsko popotovanje po Kranjskem.
 13 Slovenec, št. 75, 27. 6. 1883, str. 3, Glede 600letnice.
 14 Novice, št. 25, 20. 6. 1883, str. 200, "J. L., učitelj": Od gorenjske strani. (Nekaj šolskega).
 15 Novice, št. 26, 27. 6. 1883, str. 209, Nekoliko premenjen program o bivanju presvitlega cesarja na Kranjskem.
 16 Zupan, Naš cesar, str. 4.

prebivalci Kranjske "pokazali svetu svojo gorečo ljubezen do mogočne Avstrije, do ljubljenelega svojega vladarja". "In koga bi pri tem ne veselilo, da ni bilo tudi nobenega razločka med Slovenci in Nemci, med bogatimi in revnimi, da je vse po svojih močeh tekmovalo, kako bi lepše in dostojniše pozdravili in slavili svojega cesarja." – "Mnogo prizorov, ki so se vršili v teh dneh, je bilo posebno ginljivih, ki so v nekaki podobi pričali o tesni srčni zvezi med vladarjem in podložnimi." Cesar, ki naj bi na Kranjskem bival "vidno ginjen", naj bi se ponovno prepričal o "trdni in neomahljivi zvestobi kranjskega ljudstva", "da se sme o vsaki priliki popolno zanesti na narod slovenski".¹⁷ Tako je poudarjal katoliški list Slovenec, ki je v čast cesarjevega obiska 11. julija 1883 začel izhajati kot dnevnik.¹⁸

Cesar je bil za Slovence porok za nadaljevanje ustavnega življenja v monarhiji in zagotavljanje pravic, ki jim jih je omogočalo.¹⁹ V očeh Slovencev je bil cesar vselej pravičen. Cesarska beseda naj bi kmeta rešila tlake in oprostila zemljiških bremen, cesarska milost je Kranjski vsako leto zmanjšala zemljiški davek za 300.000 goldinarjev, zaradi cesarske dobrote je Kranjska dobila "železno cesto", s cesarsko pomočjo je bilo osušeno Ljubljansko barje, po zaslugi cesarjevega odloka sta bili zgrajeni kamniška smodnišnica in Tobačna tovarna v Ljubljani. Cesarska beseda je z oktobrsko diplomo iz 1860 odprla pot ustavnemu življenju, z osnovnimi državnimi zakoni²⁰ omogočila enakost vseh državljanov v pravnem oziru in enakopravnost vseh narodnosti ter Slovincem zagotovila svoboden razvoj. Cesarjeva vladarska skrb naj bi ustvarila slovensko šolstvo, "nado naše narodne bodočnosti". "In tudi predragi naš jezik slovenski, tudi ta je pod njegovim vsem narodom pravičnim žezlom v šoli in uradu našel dostojno mesto, da mu je zagotovljen njegov vsestranski razvitek.

In kolike so njegove osobne milosti in dobrote, katere naš ljudomili, blagosrčni in dobrotljivi vladar deli posameznikom, kadar jih zadene nesreča ali uima, to je znano vsakemu izmed nas."²¹

"Slovén pozdravlja Tebe, svetli car! / Ti dal nazaj si staro mu pravico, / Da bode v hiši svoji gospodar: / Da se mu ne teptá in zasmehuje, / Kar drago mu, kar sveto imenuje," je poudaril Josip Stritar (1836–1923) v prigodnici, ki jo je dal natisniti tudi na posebnem listu.²²

¹⁷ Slovenec, št. 87, 18. 7. 1883, str. 1, Po cesarjevem odhodu.

¹⁸ Slovenec, št. 76, 30. 6. 1883, str. 1, "Slovenec" dnevnik.

¹⁹ Rozman, *Zastave vihrajo*, str. 10.

²⁰ Temeljni zakon o splošnih pravicah državljanov, eden izmed sedmih zakonov t. i. decembrske ustave 1867.

²¹ Slovenski narod, št. 155, 11. 7. 1883, str. 2, Franc Jožef I. in Kranjska.

²² Slovenski narod, št. 157, 12. 7. 1883, str. 1, Josip Stritar: Cesarju svojemu Slovenija.

Naslovnica Slovenskega naroda, 11. 7. 1883, št. 155.

"Cesarjevo potovanje bode ostalo za vse Slovence največje imenitnosti, ono bode v naši tužni zgodovini zaznamovalo tisti veseli trenutek, ko je slovenski narod prvokrat v skupni masi stopiti smel in res stopil pred svojega vladarja, ko je sijajno dokazal, da od Mure do Adrije živi jeden in isti narod, kateri se zaveda svoje narodnosti, a vso svojo srečo in prihodnjost išče le v Avstriji pod žezlom preljubljene cesarske rodovine." – "Dokler bodo Slovenci bivali na teh tleh, bodo visoko držali avstrijsko zastavo, pod katero sme prosto vihrati naša narodna trobojnica."

Slovinci so cesarja pozdravljali v slovenskem jeziku, "presvitli cesar jim ni ustavil tok besedij, poslušal jih je z veseljem ter z veseljem jim odgovarjal". "Obiskal je slovenske ljudske in srednje šole in se zadovoljno izrazil o učnih uspehih. Naš cesar sam je priznal slovenskemu jeziku popolno ravnopravnost; – kdo mej njegovimi uradniki sme odslej še tako predrzen biti, da bi zanikaval, kar je cesar odobral in potrdil?" Adreso kranjskega deželne zbornice, ki je imel od junija 1883 slovensko večino, je deželni glavar prebral najprej v slovenščini in nato v nemščini.²³

²³ Slovenski narod, št. 163, 19. 7. 1883, str. 1–2, Po potovanju cesarjevem.

"Vsak, ki je videl cesarja, ki je imel priliko z njim spregovoriti nekoliko besed, ginjen pripoveduje o cesarjevi prijaznosti in ljubeznjivosti, ki jo kaže vsakemu podložnemu, res se slehernemu kaže očeta, kakoršen je v resnici. Splošnji čuti ljubezni in spoštovanja do vladarja, ki so tleli do sedaj v prsih posameznih, dobijo sedaj konkretno podobo, navezujejo se na osebo cesarjevo, kar jih v obilni meri dopolnjuje in krepi. In ravno oseba cesarjeva je po tem, da si v trenutku pridobi srce vsih, ki so tako srečni, da so v njegovi bližini."²⁴

Navdušenje slovenskega prebivalstva Kranjske nad prijaznostjo presvetlega cesarskega veličanstva, ki "so se tako skrbno brigali za naše zadeve, tako po očetovsko so pozvedovali, kaj imamo in česar nam še manjka za blagostanje ljudstva, da je vsak moral priti do prepričanja, da to popotovanje cesarjevo po naši deželi ne more biti brez dobrih nasledkov",²⁵ je bilo velikansko.

Slovenski časniki (Novice, Slovenec, Slovenski narod, Zgodnja Danica) so v čast cesarjevega obiska Kranjske izšli v praznični obleki. Šeststoletnico prihoda Kranjske pod Habsburžane in trdno zgodovinsko zvezo dežele in naroda s habsburško hišo in svojim vladarjem so slavili s številnimi članki, pesniki so sestavljali navdušene pesmi (Luiza Pesjak, Janez Bilc, Anton Funtek, Simon Gregorčič, Josip Levčnik, Josip Stritar idr.). Časniki so podrobno poročali o obisku cesarja in sprejemih, ki so mu jih pripravili v posameznih krajih.

Cesar je na poti iz Ljubljane do Bleda napravil okrog deset postankov, med katerimi je prislunil kratkim pozdravnim govorom. Župani, poslanci in duhovniki so cesarja nagovorili v nemškem in slovenskem jeziku. Cesar se je zahvalil, pozanimal o lokalnih razmerah in občasno spregovoril nekaj besed ali fraz tudi v slovenščini. Časniki so skrbno zabeležili vse cesarjeve izjave, vprašanja in pohvale, ki jih je izrekel med obiskom. Objavili so imena ljudi, ki so pozdravili cesarja ali jih je cesar ogovoril in pohvalil. Pozornost so posvetili samo cesarju, njegovega najbrž sijajnega spremstva, v katerem naj bi bilo nad sto oseb,²⁶ skorajda ne omenjajo.

Cesarjeva vožnja iz Ljubljane na Bled je bila "nepretergano zmagoslavje"²⁷ oziroma "zmagoslavni sprevod". Ljudje so se množično zbirali ob cestah in v naseljih, da bi pozdravili cesarja, ki so ga doslej videli le na slikah. "Gorenjska stran odli-

Naslovnica Zgodnje Danice, 13. julij 1883, št. 28.

kovala se je včeraj na slikovit način. Po vsej Avstriji sme se iskati dežele, kjer bi vse prebivalstvo tako teknovalo, pokazati svoja čutila svojemu vladarju, svojemu očetu. Naprej od mestne meje stali so na obeh straneh mlaji z zastavami in pri vsakem cestnem kantonu stal je kmetski fant s cesarsko ali narodno zastavo v roci." Dvojni drevo red mlajev in ljudi z zastavami, ki so pospremili cesarja na poti iz Ljubljane, je bil dolg 4 kilometre. V cesarjevem spremstvu je bilo šest kočij. V prvi kočiji je poleg cesar sedel generalni adjutant (pribočnik) Mondel (Mondeln).²⁸

Ježica

Ob 7. uri zjutraj se je cesar odpeljal iz Ljubljane. "Zvonovi ljubljanskih cerkvá zvonijo, topovi gme, prebivalci se zbirajo v trumah ob dunajski cesti, da bi še enkrat – zadnjikrat – pozdravili ljubljenega vladarja ..." ²⁹ Prvi sprejem je cesar doživel Pri ruskem carju na Ježici, kjer so se v špallir postavili člani čitalnic iz Šiške, Št. Vida in Bizovika s svojimi zastavami, požarna bramba iz

²⁴ Slovenec, št. 87, 18. 7. 1883, str. 1, Po cesarjevem odhodu.

²⁵ Slovenec, št. 88, 19. 7. 1883, str. 1, Po cesarjevem odhodu II.

²⁶ Ljubljanski zvon, št. 7, 1. 7. 1883, Anton Aškerc: Cesar v Ljubljani, str. 471.

²⁷ Zgodnja Danica, št. 29, 20. 7. 1883, str. 230, Cesar v Ljubljani.

²⁸ Slovenski narod, št. 160, 16. 7. 1883, str. 1, Potovanje cesarjevo.

²⁹ Slovenec, št. 87, 18. 7. 1883, str. 1, Po cesarjevem odhodu.

Šmarja pod Ljubljano, katoliško društvo rokodelskih pomočnikov iz Št. Vida nad Ljubljano, šolska mladina iz bližnjih vasi z zastavicami v rokah. Pod košato lipo so se razporedili župani ljubljanske okolice, duhovščina s cerkvenimi prapori, kmečka dekleta v narodni noši in nekaj tisoč ljudi.

Ob prihodu cesarja in njegovega spremstva je šišenski zbor zapel Cesarsko pesem oziroma Cesarsko himno:³⁰ *"Bog Cesarja, Bog cesarstvo / Nam obvari, nam ohrani! / S škitom vere naj vladarstvo / Vodi moder in močan! / Stojimo krog Njegov'ga trona, / Moč sovražna naj beži: / Habsburg in njegova krona / Z Avstrijo naj vék živi!"*³¹ Cesar je stopil iz kočije, župan Ivan Cunder je v imenu županov ljubljanske okolice zagotovil cesarju vdanost tamkajšnjega prebivalstva in nagovor zaključil z vzklikom: *"Bog ohrani Vaše Veličanstvo in vso presvitlo cesarsko hišo!"* Cesar se je *"med tisočermi živio-klici"* zahvalil in poudaril, da se je prepričal o vdanosti Slovencev. *"Zala gospica"* Marija Cundrova, *"krasno v narodnej obleki opravljena"*, je pozdravila cesarja v imenu ježiških deklet: *"Dovolite blagohotno, da Vas v imenu deklet iz Ježice kot našega največjega dobrotnika in nad vse preljubljenega očeta iz dna srca pozdravljam, da Vam izrečem najiskrenejšo našo zahvalo za brezštevne dobrote, katere pod milim Vašim žezlom uživamo, in da Vas zagotavljam naše brezkončne udanosti in ljubezni; – naj blagovoli Vaše Veličanstvo kot malo znamenje naše ljubezni sprejeti te cvetlice."*

Bog živi, Bog ohrani našega presvitlega cesarja in nad vse ljubljenega gospodarja in očeta." Cesar je sprejel šopek in vprašal gospodično, ali je od tu. Marija Cundrova mu je odgovorila, da je županova hči. Cesar je dejal v nemščini: *"To je lepo, hvala vam."*

Dekan Anton Urbas je nagovoril cesarja v imenu duhovščine v nemškem, *"a izvrstnem govoru s krepkim sonornim glasom"*. Cesar je prijazno odgovoril dekana Urbasa, druge duhovnike, učitelje Paplerja, Podkrajška, Borštnika in Levstika in načelnika požarne brambice iz Šmarij Vinka Ogorčevca. Posebej se je zahvalil požarni brambi, da se je prišla posloviti tako od daleč. Cesarjev odhod so pospremili klici "živio". Na vseh hišah na Ježici in Črnučah so visele narodne zastave, na Črnučah je bil postavljen slavolok.³²

³⁰ Avstrijska himna (Kaiserhymne) Gott erhalte den Kaiser (Bog ohrani, Bog obvari Nam Cesarja, Avstrijo!), skladatelj Joseph Haydn, besedilo Johann Gabriel Seidl.

³¹ *Novice*, št. 33, 26. 4. 1854, str. 1, Cesarska pesem (poslovenjena po L. J.).

³² *Slovenski narod*, št. 161, 17. 7. 1883, str. 1, Potovanje cesarjevo.

Naslovnica Slovenca, 11. 7. 1883, št. 81.

Mengeš

Naslednji cesarjev postanek je bil v Mengšu, ki je bil *"jako lep in okusno okrašen"*. Na vsaki hiši je bilo po več zastav, venci in zelenje, pred "cesarsko lipo" (posadili so jo 1879 v spomin na cesarjevo srebrno poroko) je stal slavolok v neogotškem slogu. *"O dekoraciji Mengeša povemo še samo to, da je imel slavolok tri uhode in dve etaži, vse sestavljeno iz zelenjem ovitih stebričev. Vsa stavba bila je lahna, zračna, a prav dobrega arhitektoničnega utisa. Mojster pa, ki je vse to napravil, je – čevljar. Slava mu!"*³³

Na cesarjev prihod je ob sedmi uri zjutraj čakalo na tisoče ljudi. Okrog 400 otrok iz Mengša in Goričice se je postavilo v dve vrsti z zastavama. Dečki so imeli v rokah lipove veje, deklice cvetlične šopke. Pri slavoloku so se zvrstili mengeški občinski zastop z županom, krajevni šolski svet, trziški in loški občinski zastop, duhovščina iz Mengša in Goričice, učiteljstvo in tri v belo oblečene deklice. Nad sto fantov je skrbelo, da ni občinstvo tiščalo preveč na cesto. Pod "cesarsko lipo" so bili domači pevci in pevke, ki jih je vodil nadučitelj. Ob 8. uri in četrť je zagrmel topič, zaslialo se je zvonjenje,

³³ Prav tam.

pripeljali sta se kočiji. Iz druge kočije je izstopil cesar, ki so ga sprejeli burni klici "živio" in "slava". Pevci so zapeli Cesarsko himno. Cesarja je z nagovorom v slovenščini pozdravil župan Janez Levec. Cesar je "preprijazno" odgovoril: "Prav zelo me je veselilo priti v ta kraj in ogledati si gorenjsko stran, posebno ta trg je lep, gotovo prebiva tukej dovolj premožnih ljudi." Župan je pojasnil, da je na trgu precej premožnih pa tudi dovolj ubogih prebivalcev. Cesar se je obrnil k duhovščini in se posebej prijazno pogovarjal s kaplanom dr. Josipom Dolencem. Bivši trzinski župan Janez Ložar se je v svojem govoru zahvalil za podeljeni srebrni križec. Nato so se cesarju predstavili učitelji. Cesar je vprašal nadučitelja, koliko časa že slušbuje v tem kraju, koliko je šolskih otrok, ali je pouk poldneven ali celodnevni, ali je na šoli sam. Nadučitelj je predstavil učiteljico, cesarja pa je zanimalo, če ta poučuje samo deklice ali tudi dečke. Po odgovoru, da učiteljica poučuje deklice in dečke, je pred cesarja stopila šolarka s šopkom v rokah in "glasno in srčno" dejala: "Vaše veličastvo, presvitli cesar! Pozdravljamo Vas presvitli vladar najpriscrnejše, ter Vam v znamenje na še najzvestejše udanosti, ljubezni in spoštovanja podarimo ta cvetlični šopek s prisrčnim vošilom, da Bog ohrani Vaše Veličastvo še mnoga leta." Sledili so viharni klici "živio" in "slava". "Presvitli cesar, ginjen nad srčnim pozdravom te male čvrste deklice, vzame šopek, z drugo roko pa jej prav prijazno potrka na ramo rekoč: dobro, prav lepo si govorila." Cesar se je začudil, da mengeška občina še nima lastnega šolskega poslopja. Eden izmed prisotnih je pojasnil cesarju, da je občina prosila za razširitev šole in novo šolsko poslopje, vendar pa zadeva še ni rešena, ker želi trzinska občina zaradi oddaljenosti izstopiti iz šolske občine in zgraditi svojo šolo.³⁴

Med s svetinjami odlikovanimi vojaki je stal Peter Jesih, ki je služil kot korporal v 3. topničarskem polku in v bitki pri Blumenauu v Braziliji izgubil obe roki. Cesar je poklical adjutanta, ki je pri občinskem odborniku povprašal o moževih razmerah. Ko je izvedel, da je Jesih oženjen in ima pet otrok, premoženja pa nobenega, je stopil k možu in mu dal v prsni žep 30 goldinarjev: "To Vam podari Njih Veličanstvo!"³⁵

Cesar si je nekaj časa ogledoval z mlaji, zastavami in venci okrašen trg, pohvalil je njegov okras, nato pa se je podal v kočijo, poslovil in odpeljal. Za njim so odmevali možnarji, navdušeni klici "živio" in petje domačih pevcev in pevk.³⁶

Kamnik

Kamnik, ki je cesarja sprejel posebej "slovesno in častitljivo", je bil imenitno okrašen. Mestni odbor, meščanska korporacija in meščani so tekmovali, kdo bo dostojneje pričakal cesarja.³⁷ "Ne le, da je vsaka posamična hiša bila v slavnostnej obleki, polna vencev, transparentov, napisov, cesarskih podob, velikih narodnih in cesarskih zastav, ki so vihrale deloma do tal, bil je od krasnega solidnega slavoloka pri Kristofu skozi vse mesto in ulice postavljen gost smerekov drevored, smereke pa med seboj zvezane zopet z zelenimi girlandami in olepšane z venci, tako, da je bilo videti dve vrsti dekoracij, ki so dale vsemu nekaj poseben celoten značaj, jednoten slog, kakor v nobenem drugem mestu. Sredi 'Klanca' se je dvigal visok slavolok z ogromno krono na vrhu in lepo rudečo draperijo, da se je videlo, da ko bi cesar postal pod slavolokom in da bi se Mu krona spustila na glavo, bi rudeča draperija nadomestovala cesarski plašč. Tretji slavolok je stal na 'Grabnu'.³⁸

Naslovnica Brenclja, 11. julij 1883, št. 13.

³⁴ Slovenski narod, št. 167, 24. 7. 1883, str. 2-3, "A. J....k": Iz Mengša 19. julija (Izv. dop.) (Sprejem cesarja).

³⁵ Slovenec, št. 86, 17. 7. 1883, str. 1, Cesar na Kranjskem / Pot v Kamnik.

³⁶ Slovenski narod, št. 167, 24. 7. 1883, str. 3, "A. J....k": Iz Mengša 19. julija (Izv. dop.) (Sprejem cesarja).

³⁷ Stiasny, Kamnik, str. 56.

³⁸ Slovenski narod, št. 161, 17. 7. 1883, str. 1, Potovanje cesarjevo.

Strel z Malega gradu in zvonjenje sta naznaila, da se cesar približuje Kamniku. Župan in državni poslanec, zdravnik dr. Maks(o) Samec (1844–1889) je z mestnim zastopništvom in raznimi društvi pričakal cesarja pri prvem slavoloku. V obliki vrat postavljen slavolok je ponazarjal kamniški grb. Nad vrati je bil transparent z napisom "Viribus Unitis!".³⁹ Nad napisom je bil kamniški grb: "deklica Veronika s pol človeškim, pol kačjim životom sedeča med vrati". "Pri vrhu tega slavoloka postavili so tri podobe, ktere razodevajo posebno prijeten okus." Na zadnji strani slavoloka je bil napis "Vse za dom – in cesarja!"⁴⁰

Župan, ki je govoril slovensko in nemško, je poudaril, da je "vdano" mesto Kamnik "ginjeno radosti in veselja", ker lahko v svoji sredi pozdravi svojega premilostljivega vladarja. Vdanost domačega naroda vladajoči hiši je enako resnična in prisrčna kot sta neizmerni cesarjeva milost in ljubezen do naroda. "Daj Bog, da bi Vašega Veličanstva milost še mnogo let sladila življenje Vam udanega naroda. Bog živi, Bog ohrani našega priljubljenega vladarja!"⁴¹

Cesar se je zahvalil županu: "Neizmerno me veseli slišati in videti udanost ljudstva, stanujočega v tem lepem kraju. Zahvalim se Vam za prelepi sprejem, na katerega se bom dolgo spominjal." Cesar je med slavnostnim mimohodom govoril z nekaj možmi in za vsakogar našel prijazno besedo. Povprašal je o domačih razmerah, koliko ima Kamnik prebivalcev, kakšnega stanu so mestni obrtniki (večinoma rokodelci), če vlada sloga med meščani in kmeti, ali ima Kamnik kaj posestva. Ko je izvedel, da ima mesto v lasti velik gozd (10.000 oralov), ga je zanimalo, ali so kaj naredili za njegovo kultiviranje. Župan, ki je bil tudi predsednik meščanske korporacije, je cesarju zagotovil, da je bil cesarski gozdni oglednik zadovoljen s stanjem v mestnih gozdovih, okrajni glavar pa je potrdil županove besede. Cesarja je to pojasnilo vidno razveselilo in zadovoljilo.⁴² Gospodična v družbi dvajset v belo oblečenih tovarišic je podala cesarju prekrasen šopek z dvema trakovoma. Pred cerkvijo je cesarja pričakalo več kot dvajset duhovnikov iz kamniškega okraja z dekanom na čelu in frančiškani, ki so ga pospremili v cerkev.⁴³

Dekan je cesarja nagovoril v nemščini: "Vaše c. k. apost. Veličanstvo! Blagovolite, Vaše Veličanstvo sprejeti presrčni izraz nerazrušljive zvestobe in najponižnejše vdanosti tukaj zbrane duhovščine do posvečene osebe Vašega Veličanstva in do vse presvitle cesarske hiše." Nadaljeval je v slovenščini: "Bog blagoslovi, Bog obvari in ohrani Vaše cesarsko Veličanstvo!" Cesar je bil do solz ganjen. Pohvalil je cerkev in vprašal dekana, če je fara velika, koliko ima prebivalcev, če spadajo vanjo tudi sosednje vasi. Cesar je nato govoril z duhovniki, častnim kanonikom Tomanom, Šafarjem in župnikom "Štajerske Nove štifte" (Nove štifte pri Gornjem Gradu). Frančiškane je vprašal, ali imajo faro, koliko je v samostanu bratov, če je poslopje veliko, če pomagajo bližnjim duhovnikom pri pastirskem delu. Ko je okrajni glavar omenil, da so frančiškani prej oskrbovali šolo, je cesar dejal, da mu je to znano. V cerkvi je cesar kleče prejel blagoslov s svetim rešnjim telesom. "Spodbudno vedenje cesarjevo je naredilo na ljudstvo globok vtis, vse se je čudilo Njihovi pobožnosti in do solza ginjeno je reklo verno ljudstvo: 'Tako časté sami cesar našo sveto vero in so prijazni z duhovščino, da, z najmanjšim duhovnom!'"⁴⁴

Cesar se je podal čez Klanec in pod "krasno na 4 stebreh slonečo krono" (slavolok z veliko cesarsko krono) na veliki trg, kjer je bil sprejem uradnikov in okoliških županov. Pričakala so ga razna društva: požarni brambi iz Kamnika in Domžal, zastopniki kamniškega meščanstva s staro zastavo, ki je bila že v več vojskah (na njej je bila upodobljena zavetnica mesta sv. Marjeta), mestni zastop, zastopniki kmečkih občin, vsi s trobojnimi trakovi čez prsi, kamniško veteransko društvo, domžalsko veteransko društvo, kamniška čitalnica, pevsko društvo Lira.⁴⁵ Prisotni so bili tudi veleposestniki, aristokracija in učitelji. V imenu 80 kmetskih županov, svetovalcev in vsega kmečkega prebivalstva je cesarja pozdravil župan občine Lukovica, notar, deželni poslanec in pisatelj Janko Kersnik (1852–1897). Na Kersnikov slovenski nagovor se je cesar zahvalil v nemščini: "Prišel sem rad sem in težko se ločim, ker me je ta udanost in ljubezen ganila. Sprejmite zahvalo za toliko ljubezen. Hvala Vam župani!"⁴⁶

V Kamniku so visele samo narodne zastave. Ni jih bilo toliko kot v Ljubljani,⁴⁷ vendar nemških zastav ni bilo. Slovenski narod piše, da kamniški nemškutarji in Nemci niso naredili na cesarja

³⁹ Viribus unitis: lat. z združenimi močmi, z združenimi silami, od februarja 1849 dalje znamenito geslo cesarja Franca Jožefa I.

⁴⁰ *Slovenec*, št. 96, 28. 7. 1883, str. 2, "Pozorn": Iz kamniške okolice, 25. julija. Drugi dan po cesarjevem odpotovanju iz Kamnika.

⁴¹ *Slovenski narod*, št. 160, 16. 7. 1883, str. 4, Telegrama 'Slovenskemu Narodu'. Kamnik, 16. julija.

⁴² *Slovenski narod*, št. 160, 16. 7. 1883, str. 4, Telegrama 'Slovenskemu Narodu'. Kamnik, 16. julija, in *Slovenec*, št. 88, 19. 7. 1883, str. 1, Iz Kamnika, 16. julija.

⁴³ *Slovenec*, št. 86, 17. 7. 1883, str. 1, Cesar na Kranjskem. Pot v Kamnik.

⁴⁴ *Slovenec*, št. 88, 19. 7. 1883, str. 1, Iz Kamnika, 16. julija.

⁴⁵ Prav tam.

⁴⁶ *Slovenski narod*, št. 160, 16. 7. 1883, str. 4, Telegrama 'Slovenskemu Narodu'. Kamnik, 16. julija.

⁴⁷ *Slovenec*, št. 88, 19. 7. 1883, str. 3, Z Dunaja, 16. julija / Judovski časnikarji.

velikega vtisa. Tudi "Die Damen der Aristokratie" naj bi pri cesarju ne našle milosti. Prišle so v navadni cestni opravi in se "ostentativno" postavile na čelo vseh na glavnem trgu zbranih dostojanstvenikov in deputacij, vendar je cesar šel mimo njih, ne da bi se ozrl. Prijazno pa je govoril s Slovencem naklonjenim deželnim poslancem, vitezom Jožefom Schneid-Treuenfeldom (1839–1884) iz graščine Zaprice, ki je imel na sebi uniformo "Truchsessa" (stolnika),⁴⁸ ter uradniki in učitelji, "skoro vsak je bil deležen milosti ogovora", zlasti sodnika je povpraševal po zemljiških knjigah. Ko je prišel do mestnega odbora, se je obrnil k županu Samcu, pokazal na novo mestno hišo, si dalj časa ogledoval fasado in dejal v nemščini: "Vi ste torej postavili to hišo? Zelo je lepa!"

Cesar je ogovoril svetovalca Kuralta iz Domžal in Rusa iz Lukovice, ki je nosil zlati križec za zasluge. Izvedel je, da je Rus križec dobil za svoje delovanje pri komisiji za reguliranje davkov. Nato se je cesar znova obrnil h Kersniku in mu smehljaje dejal, da je Kranjska pridobila pri uravnavi zemljiškega davka. Kersnik je pojasnil, da je davek v Kamniškem okraju nižji in da so že prej po cesarjevem ukazu iz leta 1860 odpisali samo v Brdskem okraju pri davkih vsako leto 6000 goldinarjev zaradi preobremenitve. Cesar je potrdil: "Da, Kranjska je bila resnično preobremenjena." Kersnika je vprašal: "Ste vi poslanec v tem okraju? Sporočite vsem še enkrat mojo zahvalo." Ob mimohodu županov, ki so stali v dveh vrstah, "vsi krepki inteligentni možje v narodnej prazničneji opravi in vsi s širokimi trobojnimi trakovi čez prsa in s črno-žoltimi kokardami", je cesar ogovoril župana Janežiča iz Domžal, župana Korniča iz Podrečja, župana iz Homca in več drugih.⁴⁹

Cesarjevi protokolarni govori s podaniki so se vedno vršili z največjo točnostjo in hitrostjo. Cesarjeva vprašanja so bila skrbno pripravljena, kratka in precizna. "Kratek odgovor in reč je bila za posameznika pri kraju!" je poudaril Fran Šuklje (1849–1935).⁵⁰

Cesar je po pogovoru s posameznimi župani stopil do veteranov in požarne straže. Pri veteranih je cesar posebej odlikoval poštarja Janšo iz Domžal, ki je bil invalid iz laške vojne. Častni predsednik veteranov Kecel (Kecelj) je napravil vojaško nerodnost. Ko ga je cesar ogovoril, je salutiral prav po "vojaško" ter med odgovorom držal eno roko ob krajniku klobuka. Cesar se je smehljaje napotil dalje.⁵¹

Sledil je obisk toplic (kopališča in vodnega zdravišča) ob sotočju Bistrice in Nevljice, ki so bile v lasti Alojzija Prašnikarja/Praschnikerja (1821–1899) in njegovega zeta Janeza Kecla (1839–1888). Čez kratko, s preprogami pogrnjeno brv je cesar šel peš. Gospodična Terezina Keclova je cesarju podala šopek planinskih cvetic. Cesar si je ogledal park, ribnik, vilo Neptun, napravo za kopanje v mrzli in topli vodi. V zdraviliški restavraciji je gospodična Prašnikarjeva ponudila cesarju kupico starega kranjskega vina, ki ga je nekoliko izpil. Predstavili so mu goste v toplicah. Cesar je pot nadaljeval v c. kr. tovarno za smodnik (smodnišnico), kjer si je pazljivo ogledal razne naprave.⁵² V spomin na cesarjev obisk sta dala Praschniker in Kecel v veži glavnega zdraviliškega poslopja vzdati spominsko ploščo z nemškim napisom.⁵³

Časnik Slovenec je poudaril, da so bile toplice lepo okrašene, seveda v "nemčurskem" smislu. Ker je bilo v okolici toplic samo nekaj nizkih smrečic, sta dala Praschniker in Kecel, iznajditelja "posebno umnega gozdnarstva", mednje natakiniti nove smreke, tako da bi nastal vtis lepega gozdička. Ko je po cesarjevem odhodu zapihal veter, so smreke ležale razmetane naokrog. "Kaj pa, ko bi bil to tudi za nemčurje – omen (opomin)." ⁵⁴

Ob pol enajsti uri je bil na cesarskem gradu dvorni obed, h kateremu so bili povabljeni cesarsko spremstvo, načelniki raznih uradov (okrajni glavar, Kersnik, župan Samec) in kamniški dekan Janez Oblak. "Le preneglo je prišla enajsta ura in s tem čas ločitve. Vse oči so bile obrnjene proti kraju, od koder je imelo priti Njih Veličanstvo, da bi jih še enkrat videli in jih pozdravili z burnimi živio'. Saj skoro vsak si je mislil, nikdar več ne bom gledal cesarju v obličje. Ko so pridrdrale kočije, bralo se je vsem na obrazu, kako težka je ločitev. Glasno se je razlegal živio', ko so se cesar mimo peljali, dokler se niso spustili čez ravno polje proti Kranju."⁵⁵ Župan dr. Samec je spremil cesarja do občinske meje. Pred odhodom je dal cesar Samcu roko in dejal: "Izrazite vsem Mojo hvalo!"⁵⁶

⁴⁸ Vošnjak, *Spomini*, str. 476.

⁴⁹ *Slovenski narod*, št. 165, 21. 7. 1883, str. 2, Iz Kamnika 19. julija (Izv. dop.) (Post festum).

⁵⁰ Po: Šuklje, *Sodobniki, mali in veliki*, str. 264.

⁵¹ *Slovenski narod*, št. 165, 21. 7. 1883, str. 2, Iz Kamnika 19. julija (Izv. dop.) (Post festum).

⁵² *Slovenec*, št. 88, 19. 7. 1883, str. 1, Iz Kamnika, 16. julija.

⁵³ *Slovenec*, št. 96, 28. 7. 1883, str. 2, "Pozorn!": Iz kamniške okolice, 25. julija. Drugi dan po cesarjevem odpotovanju iz Kamnika.

⁵⁴ Prav tam.

⁵⁵ *Slovenec*, št. 88, 19. 7. 1883, str. 2, Iz Kamnika, 16. julija.

⁵⁶ *Slovenski narod*, št. 160, 16. 7. 1883, str. 4, Telegrama 'Slovenskemu Narodu'. Kamnik, 16. julija.

Toplice v Kamniku (fototeka Gorenjskega muzeja v Kranju).

Moste

Na vrhu slavoloka v Mostah je razprostiral svoje peruti avstrijski orel, "nalik kateremu je ljudstvo dvigalo srca svoja kvišku v ljubezni in udanosti". Okrog slavoloka so stali mlaji s slovenskimi trobojnicami in cesarskimi črno-rumenimi zastavami.

Cesar se je pripeljal ob 11. uri in 15 minut. Dečki in deklice iz Komende in Vodice so stali v špalirju, v rokah so držali lipove vejice. Pri slavoloku so čakali župani in duhovščina. Cesar je nasmejan stopil iz kočije in blagovoljno poslušal pozdrav župana A. Svetina z Mlake. Na županov slovenski pozdrav je prijazno odgovoril in povprašal po razmerah v njegovi županiji. Nagovoril je tudi ostale župane in svetovalce, učitelja iz Komende in Vodice, šolske sestre iz Repenj ter duhovnike, ki so cesarja pričakali s tremi cerkvenimi banderi. "Okolo ust pa mu je igral blag in mil smehljaj in zdelo se je, da so se Mu močno dopadle krepke postave naših mož v narodne obleki."⁵⁷ Cesarjevo zanimanje so pritegnile šolske sestre iz Repenj. Ko je slišal, da vodijo dekleško šolo, je dejal: "To je prav hvale vredno; želeli je, da se take šole razširijo."⁵⁸

Sprejem je bil končan, cesarju se je mudilo naprej. Ko se je cesar povzpel v kočijo, so ga pospremili klici "živio", oglasili so se zvonovi.⁵⁹

Slavoloki so bili postavljeni v Nasovčah, Lahovčah (od tu do Brnika so bila ob poti drevesca), Brniku, Cerkljah in Šenčurju oziroma Lužah. Ljudje so cesarja pričakali tudi pri posameznih znamenjih na polju.⁶⁰

Cerklje na Gorenjskem

V Cerkljah je cesarja sprejela množica ljudi v narodni noši, ki se je razvrstila po obeh straneh ceste skozi vasi v cerkljanski fari. Pred cerkvijo je bila zbrana šolska mladina. "Cesta je bila podobna skoro drevoredu skoz in skoz, ker Gorenjcu se ne zdi škoda ne blaga ne časa, kadar gre pokazati izraz zvestobe in udanosti presvitlemu cesarju." Hiše po vaseh ob cesti so bile okrašene z zastavami, z zvonika farne cerkve je vihrala "res veličastno" belo-modro-rdeča zastava.

Cesar je v Cerklje prispel ob četrtem čez 12. uro. Pri slavoloku so se zvrstili župan Andrej Vavken (1838–1898), gospoda in duhovščina. Cesarjev prihod je naznanilo pritrkovanje cerkvenih zvonov. Pevci in pevke so zapeli Cesarsko himno. Župan Vavken je nagovoril cesarja: "Presvitli cesar, močno vladar! Presrečnega se čutim, da mi je dana visoka čast se Vašemu Veličanstvu vклонiti. Vem, da so v obširnem cesarstvu lepše vasi, bogatejši prebivalci, kakor tukaj, ali bolj zvestih in udanih src hiši Habsburški, kakor smo mi, ne poznam! V tem prepričanju zakličem iz dna srca: Bog nam ohrani, Bog nam živi presvitlega cesarja, preljub-

⁵⁷ Slovenski narod, št. 161, 17. 7. 1883, str. 1, Potovanje cesarjevo.

⁵⁸ Zgodnja Danica, 27. 7. 1883, str. 235, št. 30, Iz Vodice.

⁵⁹ Slovenec, št. 86, 17. 7. 1883, str. 1, Cesar na Kranjskem. Pot v Kamnik.

⁶⁰ Slovenski narod, št. 161, 17. 7. 1883, str. 1, Potovanje cesarjevo.

ljenega vladarja. Slava! Slava!" Sledili so navdušeni klici "živio". Cesar je odgovoril v nemščini: "Hvala Vam za prijazen sprejem! Prav vesel sem, da Vas danes prvokrat vidim in prvokrat z Vami govorim, in prav zelo sem vesel, da vidim te lepe kraje." Vprašal je župana, ali je srenja obširna in če je že popravljena škoda, ki jo je povzročil požar. Župan je omenil velikodušno podporo iz cesarjeve blagajnice in dodal, da nekateri še niso mogli popraviti škode. Cesar se je s spremstvom podal v lepo okrašeno cerkev, kjer je pokleknil, pomolil in prejel blagoslov svetega rešnjega telesa.⁶¹

Župnika Antona Golobiča je pohvalil zaradi lepe, snažne in prostorne cerkve: "Čestitam vam za to lepo cerkev – res vso ste obnovili!"⁶² Cesar se je pozanimal za obseg fare in spregovoril z vsakim izmed duhovnikov nekaj besed ter pohitel h kočiji. Med potjo je vprašal, ali je pri cerkvi šolska mladina in kdo je njen učitelj. Župan Vavken je odgovoril, da je mladina šolska, on sam je učitelj, kranjski okrajni glavar pa je dodal, da je Vavken tudi poštar. Cesar (v nemščini): "... potem imate najbrž zelo veliko dela!" Cesar je povprašal tudi po letini, zanimalo ga je, ali je prisotnih več odbornikov. Župan je pokazal na okrajnega zdravnika Eduarda Globočnika (roj. 1840) in tudi z njim je cesar spregovoril nekaj besed, "potem pa preljubeznjivo gospodu županu na roko potrkaje" dejal, da je tukaj prav posebno zadovoljen. Nato je hitro stopil v kočijo in se odpeljal proti Kranju. Med napisi so bili: "Slava cesarju!", "Pozdravljen mogočni vladar!", "Iz neomahljive zvestobe!", "Hrast ne omaje in hrib, zvestoba Slovenca ne gane!" (naslov ode Jovana Vesela Koseska, ki je nastala 1844, ob obisku cesarja Ferdinanda), pred cerkvijo pa "Benedictus coelestis Tecum!"⁶³

V spomin na cesarjev obisk so v cerkvi vzdali ploščo iz črnega marmorja z latinskim napisom.

"Anno MDCCCLXXXIII.

Habsburgici his in terris imperii DC
atque

post has aedes extractas C.,

Augustissimus Austriae imperator

FRANCISCUS JOSEPHUS I.

invisens Carnioliae ducatum

hanc Cerkljensem ecclesiam

praesentia Sua ornavit die XVI. Calend. Augusti

regentibus orbem catholicum LEONE P.P. XIII.

dioecesim Labacensem Epo. Chrysostomo,

parochialem hanc Antonio Golobit"⁶⁴

Šenčur pri Kranju

Do Cerkelj je bilo lepo vreme. Ko je cesar prišel do Šenčurja, je začelo silovito deževati, "nastala je tako močna ledena sapa, da se je drevje pripogibalo in je vsacega zeblo". Kljub nevihti se je cesar vozil v odprti kočiji, njegovo spremstvo pa v zaprtih kočijah.⁶⁵

V Šenčurju so 10. julija, na predvečer cesarjevega obiska Kranjske, pripravili slavnostno razsvetljavo in baklado. Prebivalci Šenčurja in okolice so postavili tri slavoloke. Prvi slavolok je bil na Lužah. Okrašen je bil s cesarsko, habsburško (belo-rdečo), bavarsko, belgijsko in kranjsko zastavo ter napisom "Pozdravljen Franc Jožef I.". Ob cesti so stali mlaji, na nekaterih so bile cesarske in narodne zastave. Slavolok na meji šenčurske občine pri Velesovem je krasil napis "Slava Habsburžanom!". Na Visokem, kjer je bila prav tako šenčurska občinska meja, pa je bil tretji slavolok z napisom "Bog ohrani milega cesarja!" Pri slavoloku v Lužah so se zbrali ljudje, prisotni so bili šolarji iz šenčurske, vokelske, viševske in preddvorske šole. Šolarji so imeli bandera (šoli v Šenčurju in Voklem sta kupili bandera v spomin šeststoletnice prihoda Kranjske pod Habsburžane, blagoslovljena so bila 11. julija na slovesni maši v Šenčurju) in lipove vejice v rokah. Veliko šolarj je bilo oblečenih v belo, z belimi vencami na glavi. Pri slavoloku je čakala tudi duhovščina šenčurske in preddvorske župnije s cerkvenimi banderi. Nekaj deklet in žena je prišlo v pečah, nekatera dekleta so imela okrog vratu in preko prsi belo-modro-rdeče trakove.

⁶¹ Slovenec, št. 88, 19. 7. 1883, str. 2, Iz Cerkelj.

⁶² Lavrenčič, Zgodovina Cerkljanske fare, str. 44.

⁶³ Slovenec, št. 88, 19. 7. 1883, str. 2, Iz Cerkelj. Andrej Vavken je od 1857 do upokojitve 1893 služboval kot učitelj in organist oziroma nadučitelj v Cerkljah. Hkrati je vodil svoje posestvo, trgovino in gostilno. Od 1868 do 1898 je bil župan. Deloval je tudi kot državni poštar in načelnik krajevnega šolskega odbora. Slovel je kot pevec, zborovodja in skladatelj. Bil je ustanovitelj podružnic Družbe sv. Cirila in Metoda in Kmetijske družbe ter gasilskega društva. Septembra 1883 ga je cesar odlikoval z zlatim križem za zasluge. Cesar je tedaj podelil odlikovanja 64 osebam. Kamniški župan Samec, kranjski župan Šavnik, preddvorski župan Edvard Urbančič, begunjski dekan Silvester Keše in vodja Kranjske industrijske družbe Karl Luckmann so bili odlikovani z viteškim križem Franc Jožefovega reda, radovljiški župan Franc Hudovernik je prejel zlati križ za zasluge, župan v Gorjah Jakob Žumer srebrni križ s krono za zasluge ... (Novice, št. 38, 19. 9. 1883, str. 307, Iz Ljubljane. (Odlikovanja)).

⁶⁴ Lavrenčič, Zgodovina Cerkljanske fare, str. 44. Prevod latinskega napisa: Leta 1883 ob šeststoletnici habsburške vladavine v tukajšnji deželi in 100 let po tem, ko je bila stavba zgrajena, je prevzvišeni avstrijski cesar Franc Jožef I., ko je obiskal vojvodino Kranjsko, počastil to cerkljansko cerkev s svojo navzočnostjo 16 dni pred avgustovskimi kalendami, ko je katoliško cerkev vodil papež Leon XIII., ljubljansko škofijo škof Krizostom, to župnijo pa Anton Golobič. (Za pomoč pri prevodu se zahvaljujem dr. Ani Lavrič). Plošča je danes shranjena v zakristiji.

⁶⁵ Slovenski narod, št. 161, 17. 7. 1883, str. 1, Potovanje cesarjevo.

Šenčurski narodnjaki so imeli novo trobojnico (slovensko belo-modro-rdečo zastavo, njene barve so povzete iz kranjskega grba). Na njej so bili belo-modro-rdeči trakovi z napisom: "Spomin šestoletnice združenja s Habsburžani. Šenčurski narodnjaki 1883. Podarile Šenčurske mladenke." Trobojnico je šenčurski župnik Martin Povše blagoslovil 15. julija v posebej za to priložnost postavljenemu šotoru iz mlajev in vej pri "Rudolfovi lipi" (zasajena je bila 10. julija 1881 v čast poroke prestolonaslednika Rudolfa (1858–1889) z belgijsko princeso Štefanijo). Šotor so obdajali lipovi venci.

Cesar se je pripeljal ob pol enih popoldne. Ob prihodu kočije so šenčurski pevci in pevske zapeli Cesarsko himno. Cesarjeva kočija se je ustavila pri slavoloku. Cesar je stopil iz kočije, nagovoril šenčurskega župnika in druge duhovnike. Vsem skupaj pa je dejal: "*Veseli me, da vas tukaj toliko vidim.*" Cesarja je pozdravil šenčurski župan Matevž Barle. Deček Andrej Sitar je cesarju poklonil "*milostno lepi*" šopek iz cvetic, pšeničnih, rženih in ječmenovih klasov. Ko je cesar sprejel šopek, ki mu ga je podala mala šolarica Liparjeva Marica Čebašek, je dejal v slovenščini: "*Ta je še čisto majhna!*" Po pogovoru z nekaterimi srenjskimi možmi se je cesar prijazno poslovil. Spremili so ga navdušeni klici "živio".⁶⁶

Primskovo pri Kranju

Na cesarjev prihod se je z mlaji, zastavami in venci, "*ktere so dekleta z veseljem spletala*", skrbno pripravila tudi občina Predoslje-Primskovo. Ljudje so ob enih popoldne v prazničnih oblekah pričakovali cesarja. Zbrana je bila vsa šolska mladina z zelenimi vejicami v rokah, deklice so imele vence na glavi, navzoč je bil "srenjski zastop" z duhovščino. Cesarska kočija se je ustavila pred slavolokom. Župan je pozdravil cesarja s kratkim slovenskim nagovorom, cesar pa je na kratko odgovoril v nemščini in spregovoril nekaj besed z duhovščino in učiteljem. "*Videlo se je, kako so cesar navajeni truda in težav, ker so vkljub silnega viharja in dežja brez vsega dežnika na dežji stali, poslušali pozdrav in odgovarjali. Videlo se je tudi, kako prisrčno ljubi slovensko ljudstvo svojega cesarja, ker vse se je vsulo okoli cesarja stopivšega iz voza, kakor otroci okrog svojega očeta.*" Pred cesarjevim odhodom so pevci zapeli Cesarsko himno.⁶⁷

⁶⁶ *Slovenec*, št. 91, 23. 7. 1883, str. 1–2, Šestoletnica. Iz Šenčurja pri Kranju.

⁶⁷ *Slovenec*, št. 89, 20. 7. 1883, str. 1, Iz Kranjske okolice.

Kranj

Izvrsten sprejem je cesarju organiziral "*starodavni*" Kranj. Občinski odbor je želel poudariti pomembnost cesarjevega obiska s prenovitvijo vodnjaka na glavnem trgu. Kamnit bazen so zamenjali z litoželeznim. Vodnjak, ki se je zgledoval po vodnjaku v Novem mestu, so izdelali v Auerspergovih železarni na Dvoru pri Žužemberku.

V Kranju so že v nedeljo, 15. julija zvečer želeli pripraviti slavnostno razsvetljavo (iluminacijo) mesta.⁶⁸ Namen Kranjčanov preprečila je nenadna ploha. Ravno ko so v cerkvenem zvoniku prižgali nekaj luči, se je ulil dež.⁶⁹

Hiše v mestu so bile obnovljene in zelo podobno okrašene z zelenimi venci in zastavami. Med zastavami so prevladovala cesarske (črno-rumena) in deželne barve (belo-modro-rdeča).⁷⁰ Poročevalec Slovenskega naroda se ni mogel odločiti, ali je bilo lepše v Kamniku ali Kranju, "*zlasti če se pomisli, da je bilo v Kamniku lepo, v Kranju pa grdo vreme.*"⁷¹ Kranj sicer ni mogel tekrovati z deželno prestolnico Ljubljano, "*vendar kar se simetrije tiče, bilo je izgledno.*" Posebno pozornost je vzbujal okras mestne hiše. Cesarja so pri velikem slavoloku, ki je stal pred mostom v bližini sodišča, pričakovali župan, 13 cesarskih uradnikov, rezervni častniki, veleposestniki, župani iz okolice ter Loškega in Tržiškega okraja, zastopniki društva Rdeči križ, domače in loške čitalnice na eni strani, na drugi strani pa so v vrsti stali šolarji nižjih in srednjih šol z malimi avstrijskimi zastavami v rokah. 60 v belo oblečenih deklic je bilo pripravljenih za posipanje cvetja. Pred slavolokom je bila godba tržiških veteranov, ki je ob prihodu cesarjeve kočije zaigrala Cesarsko pesem. Za red sta skrbeli kranjska in loška požarna bramba.⁷²

Cesarjev prihod v Kranj ob četrtno drugo uro popoldne sta naznanila zvonjenje in mogočen topovski strel. Sprejem cesarja pri slavoloku je bil "*velikanski*", čeprav so bili vsi dostojanstveniki do kože mokri in je veter majal slavolok z napisom "Pozdravlja Te vladar / Zvesti stari Kranj.", ki ga je zasnoval slikar in profesor na kranjski gimnaziji Ivan Franke (1841–1927).⁷³ Večina ljudi je bila brez dežnikov, vendar nihče ni mislil na odhod.⁷⁴

⁶⁸ Od leta 1863 je bila v Kranju petrolejska razsvetljava.

⁶⁹ *Slovenec*, št. 89, 20. 7. 1883, str. 1, Iz Kranja, 17. julija.

⁷⁰ *Slovenec*, št. 86, 17. 7. 1883, str. 1, Cesar na Kranjskem. Cesar v Kranju.

⁷¹ *Slovenski narod*, št. 161, 17. 7. 1883, str. 1, Potovanje cesarjevo.

⁷² *Slovenec*, št. 88, 19. 7. 1883, str. 2, Iz Kranja, in *Slovenski narod*, št. 163, 19. 7. 1883, str. 3, Iz Kranja, 18. julija.

⁷³ *Slovenski narod*, št. 161, 17. 7. 1883, str. 1, Potovanje cesarjevo.

⁷⁴ *Slovenec*, št. 88, 19. 7. 1883, str. 2, Iz Kranja.

Glavni trg v Kranju, črno-bela razglednica, pred 1. svetovno vojno.

Župan Karel (Dragomir) Šavnik (1840–1922) je pozdravil cesarja v slovenščini, nadaljeval pa v nemščini.⁷⁵ Cesar se je zahvalil in sprejel od deklice (gospodične Preširnove) podarjeni šopek. Okrajni glavar je cesarju predstavil župane in učitelje, cesar je z večino spregovoril po nekaj besed. Kljub temu da sta razsajala dež in vihar, je cesar vsakogar, ki mu ga je predstavil okrajni glavar, "osrečil" s kratkim nagovorom in vprašanji. Cesar je opazil novi zastavi kranjske in loške čitalnice ter vprašal, kakšen je namen teh društev in koliko imata članov.⁷⁶ Na novi zastavi kranjske čitalnice so bile zlato izvezene besede "Složimo se".⁷⁷

Po pozdravu se je cesar v odprti kočiji peljal skozi goste trume ljudi. Pri župnijski cerkvi je cesarja pričakala dekanijška duhovščina. V cerkvi je prejel blagoslov svetega rešnjega telesa. Kranjske gospe in gospodične so mu podarile šopek.

Cesar je v Kranju prebil samo dobre pol ure, nato se je v odprti kočiji podal na kolodvor. Med vojašnico in Majdičevim mlinom so se v enakem vrstnem redu kot poprej pri slavlouku razporedila vsa društva in deputacije. Sledile so ovacije, s katerimi so Kranjčani izpričali svoje veselje zaradi cesarjevega obiska.⁷⁸

Na kolodvoru je cesarju pripravila sprejem fara Šmartin pri Kranju. Na eni strani kolodvora so stale ženske v narodni noši s pečami na glavi, na

drugi moški, spredaj pa učenci z vejicami. Ves sprevod so vodili župnik Franc Tavčar iz cerkve na Sv. Joštu nad Kranjem in domača kaplana. Okrajni glavar je cesarju predstavil stražiškega župana, ki naj bi cesarju pojasnil, da so v njegovi srenji samo "gutsbesitzerji" (nem. zemljiški posestniki), četudi je večina sitarjev.⁷⁹

Na cesarja je čakal dvorni vlak, ki ga je peljal v Lesce. "Ne morejo prehvaliti vljudnost presvitl. cesarja, ki so se bodisi z visocim vradnikom, ali s priprostim krajnim zastopnikom prijazno pogovarjali, ter ljudem na vse strani po vojaško salutirali.

Gotovo je star mož vsem navzočim iz srca govoril, ko je pozneje rekel: "Če je bilo tudi tako slabo vreme, bom vendar do groba pomnil današnji dan, pa tudi presviti. cesarja, ki se tako prijazno obnašajo do svojih podložnih."⁸⁰ Dopisnik Slovenskega naroda je od nekega kmeta izvedel, da naj bi nekateri prebivalci Primskovega in Gorenje Save od žalosti jokali, ker Kranj ni mogel dostojneje sprejeti cesarja.⁸¹

Dopisnik Slovenca je bil pozoren na odsotnost deželnih in narodnih zastav v delu mesta, ki je bil okrašen pod nadzorstvom učitelja Grima, in na kolodvoru, kar je zakrivil šef kolodvora Kanauch. "Če tudi je g. Kanauch menda nekje na ogersko-moravski meji doma, bi bilo vendar želeti, da bi bil dal prostor vsaj jedni narodni zastavi. Saj kolodvor ni g. šefova last, temveč postaja med Slovenci." Vtis so vsaj nekoliko popravili Šmartinčani, ki so na vzvišeno ravnino nad kranjskim kolo-

⁷⁵ *Slovenski narod*, št. 160, 16. 7. 1883, str. 4, Kranj 16. julija.

⁷⁶ *Slovenec*, št. 88, 19. 7. 1883, str. 2, Iz Kranja.

⁷⁷ *Slovenski narod*, št. 296, 28. 12. 1883, str. 2, Iz Kranja 26. decembra (Izviren dopis).

⁷⁸ *Slovenski narod*, št. 161, 17. 7. 1883, str. 1, Potovanje cesarjevo.

⁷⁹ *Slovenec*, št. 89, 20. 7. 1883, str. 2, Iz Kranja, 17. julija.

⁸⁰ *Slovenec*, št. 88, 19. 7. 1883, str. 2, Iz Kranja.

⁸¹ *Slovenski narod*, št. 163, 19. 7. 1883, str. 3, Iz Kranja, 18. julija.

dvorom postavili dolgo vrsto mlajev, okrašenih s cesarskimi in narodnimi zastavami.⁸²

Narodnozavednemu kranjskemu županu, deželnozborskemu poslancu in mestnemu lekarnarju, mag. pharm. Karlu Šavniku se je med razgovorom s cesarjem pripetila manjša nerodnost, o kateri so se Kranjčani še dolgo pogovarjali. Ko je Karel Šavnik cesarja želel opozoriti na neugodno vreme, naj bi namreč v polomljeni nemščini dejal: *"Es kapelt Majestät."* ("kapelt" ni nemška beseda, pravilno bi bilo: *Es regnet Majestät.*) – oziroma: *"Herr Kaiser, es kapelt, tretz Sie in die veža."*⁸³

Kranjčani so cesarjev obisk zaznamovali s spominskim napisom na novem vodnjaku na glavnem trgu: *"Ob prihodu cesarja Franca Jožefa I. dne 16. julija 1883 v mesto Kranj"*⁸⁴

Bled

Drugo polovico zadnjega dne obiska starodavne dežele Kranjske je cesar preživel na Bledu, kjer sta bila zvečer predvidena *"razsvetjava jezera, lepa, kakeršne dozdej še nihče ni doživel"*, in ognjemet, za katerega so porabili okrog 1200 goldinarjev.⁸⁵ Cesarju se je pridružila množica obiskovalcev. Troje vlakov je v Lesce pripeljalo okrog 2.000 Ljubljancev in tujcev, poseben vlak je prispel iz Trbiža.⁸⁶ Cena železniških vozovnic je bila znižana, da bi lahko čim več ljudi obiskalo kraje, skozi katere je potoval cesar.⁸⁷

Na Bledu je bilo nad 6.000 ljudi. *"Vsa Savska dolina od Kranja do Bleda bila je v svečanej opravi. Okolu Podnarta so bili vsi vrhovi polni zastav, z vsake gore so doneli možnarji ter iz tisoč grl daleč razlegajoči se živio-klici."*

*Nikdar ne pozabim lepega prizora, ko se je dvorni vlak s cesarjem počasi vozil po Savskeje dolini mej Kranjem in Radovljico: dež je s curkom lil, a po gorskih vrhovih je bilo zbranega na stotine naroda iz bližnjih vasi in frenetični 'živio!' je prevpil silni vihar, ki je baš tedaj divjal in prevpil silni grom streljanja, ki je odmeval z vsakega holma."*⁸⁸

Dvorni vlak je prispel v Lesce nekaj čez drugo uro. Ob prihodu so gorjanski pevci in učitelji zapeli Cesarsko pesem. Okrajni glavar Dralka je

predstavil uradnike. Cesarja je radovljiški župan Franc Hudovernik, ki je veljal za slovenskega narodnega nasprotnika,⁸⁹ v imenu gorenjskih županov nagovoril najprej v slovenskem in nato v nemškem jeziku. Cesarju se je poklonila dekanijska duhovščina pod vodstvom dekana, v belo oblečena deklica je cesarju izročila šopek.⁹⁰ Cesar je vprašal enega izmed pevcev, ali so vsi pevci iz tega kraja. Odgovor, da ne, vsi pa so iz Gorenjske, je bil cesarju vidno po volji.⁹¹

Kljub dežju se je cesar peljal v odprti kočiji iz Lesc v Begunje, kjer si je ogledal žensko kaznilnico,⁹² od tam pa na Bled. Na cesti iz Lesc proti Bledu, ki je bila v čast cesarjevega prihoda popravljena (odpravljeni so bili hujši klanci in zgrajen nov most),⁹³ so se gnetli vozovi in pešci, ki so gazili po blatu. Ob cesti so bili postavljeni mlaji, ki so bili med seboj povezani z žico, na kateri so viseli lampijoni.⁹⁴

Pri *"impozantnem"* slavoloku v Zagoricah so bile zbrane skupine lovcev, kmetov in rudarjev, ki pa so jih nekateri pomotoma imeli za dimnikarje. *"Najlepša okoličanska dekleta in fantje v narodni noši"*⁹⁵ so ponazarjali panoge, s katerimi se preživljajo Gorenjci: poljedelstvo, ribištvo, rudarstvo, fužinarstvo idr.⁹⁶ Od slavoloka do Mallnerja (Mallnerjevega hotela oziroma Mallnerjeve gostilne v Želečah, na mestu današnjega hotela Park) so napravili špalir šolarji in šolarke iz Gradu in Gorij s svojimi učitelji. Deklice so imele na prsih pripet nagelj, rožmarin in roženkravt, v rokah pa cvetočo lipovo vejico. Fantiči so imeli enak šopek na klobuku in lipovo vejico v roki. *"Dalje doli so bili postavljeni v špalir krepki gorenjski korenjaki s svojimi junaškimi obrazi, vsi v lepi narodni noši"*, bralno društvo iz "Gorjan" (Gorij), gorjanski župan Jakob Žumer (1846–1911), sto prekrasnih gorenjskih deklet, vse v pečah. *"Odkrito Vam pripovedujem, da to je bil najlepši drevored, po katerem sem se kedaj v svojem življenju sprehajal. Ta vitka rast, te lepe polne prsi, te žive oči in ta prekrasna noša: to je moralo vsakega očarati."*⁹⁷

Ob cesarjevem prihodu na Bled, ki je bil okrašen z zelenjem, zastavami in lampijoni, ob peti uri

⁸² *Slovenec*, št. 89, 20. 7. 1883, str. 2, Iz Kranja, 17. julija.

⁸³ Po pripovedovanju umetnostnega zgodovinarja dr. Ceneta Avguština je anekdoto študentom umetnostne zgodovine omenjal umetnostni zgodovinar dr. France Stele, ki je v Kranju 8 let (po 1898) obiskoval gimnazijo.

⁸⁴ *Novice*, št. 32, 8. 8. 1883, str. 258, Spominski napis.

⁸⁵ *Ljubljanski zvon*, 1883, Anton Aškerc: Cesar v Ljubljani, str. 477.

⁸⁶ *Slovenski narod*, št. 161, 17. 7. 1883, str. 2, Cesar na Bledu.

⁸⁷ Rozman, *Zastave vihrajo*, str. 13.

⁸⁸ *Slovenski narod*, št. 161, 17. 7. 1883, str. 2, Cesar na Bledu.

⁸⁹ *Novice*, št. 23, 6. 6. 1883, str. 184, Z Lesc 3. junija.

⁹⁰ *Slovenec*, št. 86, 17. 7. 1883, str. 2, Cesar na Kranjskem. V Lescah in Begunjah.

⁹¹ *Slovenski narod*, št. 162, 18. 7. 1883, str. 1, Cesar na Bledu.

⁹² *Slovenec*, št. 86, 17. 7. 1883, str. 2, Cesar na Kranjskem. V Lescah in Begunjah.

⁹³ *Novice*, št. 23, 6. 6. 1883, str. 185, Z Lesc 3. junija.

⁹⁴ *Slovenski narod*, št. 155, 10. 7. 1883, str. 2, Iz Bleda 9. julija. / Bleški slavolok. Od našega posebnega poročevalca.

⁹⁵ Prav tam.

⁹⁶ *Slovenec*, št. 86, 17. 7. 1883, str. 2, Cesar na Kranjskem. Cesar na Bledu.

⁹⁷ *Slovenski narod*, št. 161, 17. 7. 1883, str. 2, Cesar na Bledu.

je vojaška godba zaigrala Cesarsko pesem. Cesar je z generaladjutantom Mondelom sedel v odprti kočiji, oblečen je bil v vojaški plašč, glavo je imel pokrito s "kapico". Zaradi dežja je imelo njegovo spremstvo razpete strehe. Pri slavoloku sta ga pozdravila župan Anton Wester (1834–1887), "krepek mož v gorenjski noši", in slavnostni odbor. Župan Wester (tudi Vester) je cesarja nagovoril v slovenščini. Cesar, ki je bil prav dobre volje, se je zahvalil za sprejem in omenil slabo vreme. "Kaj hočemo," je odgovoril župan Wester, "reč se ne da predru-gačiti". Cesar je z nasmehom dejal: "Ta dež je dober za polje, toda padel je tudi sneg." Po pozdravu slavnostnega odbora so se znova začeli razlegati klici "živio", ženske so z belimi robci mahale cesarju, ki se je počasi odpeljal v Mallnerjevo gostilno. Dež je prenehal, vendar je še vedno pihal veter. Zaradi naznanila, da ne bo mogoče pripraviti razsvetljave jezera z bengaličnim ognjemtom, se je mnogo gostov vrnilo v Ljubljano z večernim poštnim vlakom. Mnogi niso bili oblečeni za nenadni mraz, kajti popoldne je sneg pobelil okoliške hribe. Večerni vlak je iz Ljubljane pripeljal nove goste, ki so se zaradi pomanjkanja vozov v najhujšem blatu podali na Bled, da bi se udeležili večerne veselice.⁹⁸

"Silni živio-klici se orijo do starega, v silne megle zavitega Triglava ter se ponavljajo in nadaljujejo ves čas od 5. do 8. ure zvečer. Kakor skalovita gora postavili so se naši krepki Gorenjci pred Mallnerjev hôtel ter cele tri ure neprenehoma pozdravljali svojega cesarja, ki se je večkrat prišel zahvaljevat k oknu."⁹⁹

Ob šestih zvečer je bil dvorni obed. Cesarju so pri Mallnerju stregli "po naročitem ukazu" navadni natakari, "ki so bili vsled tega izredno radostni, ker jih še nikdar in nikjer ni doletela ta čast." Po obedu jim je cesar podaril 100 goldinarjev.¹⁰⁰ Cesar je povabljenim gostom dovolil po jedi kaditi "smodke" (smotke, cigare, cesar si je rad privoščil viržinko).¹⁰¹

Obed pri cesarju je redno trajal eno uro. Vsakemu gostu je bil pred obedom določen sedež, na katerem bo sedel. Gostje so pričakali cesarja v drugi sobi. Cesar je prišel ob napovedani uri. Vsi povabljenici so se za njim podali k pogrnjeni mizi. "Strežajev je pri obedu več kot gostov in vsak ima svoj določen posel, eni prinašajo jedi, kar se godi hitro zaporedoma, drugi odnašajo porabljeno posodo, zopet drugi natakajo pijačo razun navadnega belega in rudečega vina 'bordó', belo rensko

vino, šampanjec, nad to začetkom obeda nekaj močnega sladkega vina laškega 'marsala', ali španjskega, in komur drago, piva; nazadnje pa tudi kozarček dobrega likerja in nazadnje črne, zeló močne kave, pa zato prav majčkino skledico." Po obedu se je cesar vrnil z gosti v sobo, kjer so ga pričakovali. Tam so bile na razpolago različne boljše cigare. Cesar je prižgal cigaro, za njim pa tudi gosti, "in potem razgovarjajo se cesar pušeci cigaro z gosti skoraj z vsemi brez izjeme, se ve da z bolj znanimi več, z drugimi pa manj".¹⁰²

Večer na jezeru naj bi predstavljal "biser v prstanu cesarjevega potovanja po kranjski deželi".¹⁰³ Vreme se je medtem razvedrilo, začeli so se pripravljati na razsvetlavo jezera. Ob osmi uri se je cesar s svojim spremstvom podal na dve ladji. V prvi so se vozili pevci, ki so mu zapeli Cesarsko pesem in nekaj slovenskih pesmi (Pozdravljam te gorenjska stran, Otok Bleški, Lepa naša domovina, Domovina Benjamina Ipavca, Nedvedova Tam, kjer beli so snežniki, Sturzova Naglo bratje, Beethovnova Sveta noč).¹⁰⁴

Cesar se je peljal na otok, k "prelepo okinčani" romarski cerkvi, kjer je bilo zbrane polno odlične gospode. Tu je nagovoril 80-letnega cerkovnika in njegovo ženo. "Ko se vrne cesar iz cerkve, zasveti se vse jezero in vsa okolica v jednej luči. Ves sivi stari grad je bil v ognji in dve prekrasni solnci sta s svojimi žarki z gradu razsvetljevali vso okolico. Vse vile, vse hiše od Petrana do grada so bile velikansko razsvetljene z lampijoni in bengaličnimi ognji.

In ko se cesar spet usede v čoln ter ukaže veslati proti Petranu, obda Ga vse polno razsvetljenih čolnov in plav z vojaško muziko, in ta prekrasna eskadra se pomika mej živio-klici, donečimi z obeh bregov, nazaj proti Mallnerju. Po vseh vrhuncih okoli jezera so goreli velikanski kresovi in možnarji so se razlegali z vseh holmcev, rakete in ognjemeti so švigali v zrak na obeh bregovih in po jezeru se je vozilo na tisoči lučic v malih plavih. Posebno lepo je bilo videti na gori ravno Mallnerju nasproti trideset kresov, ki so narejali velikanski črki F. J. To je bil pogled, katerega nihče ne pozabi, kdor ga je videl. In v ta ognjeni blesk je gledal stari Stol s svojim belim snegom." Velika kresova na Stolu in Triglavu nista zagorela, ker ljudje niso mogli do njiju. Gorel je samo kres na Debeli peči.¹⁰⁵ Opazovalci so na okoliških hribih lahko našli več kot 45 kresov.¹⁰⁶

¹⁰² Novice, št. 32, 8. 8. 1883, str. 253, Potovanje cesarjevo po Kranjskem. Drugi dan.

¹⁰³ Novice, št. 23, 6. 6. 1883, str. 185, Z Lesc 3. junija.

¹⁰⁴ Slovenski narod, št. 161, 17. 7. 1883, str. 2, Potovanje cesarjevo, in Slovenec, št. 75, 27. 6. 1883, str. 3, O bivanju cesarjevem na Bledu.

¹⁰⁵ Slovenski narod, št. 161, 17. 7. 1883.

¹⁰⁶ Zgodnja Danica, št. 29, 20. 7. 1883, str. 230, Cesar v Ljubljani.

⁹⁸ Slovenec, št. 86, 17. 7. 1883, str. 2, Cesar na Kranjskem. Cesar na Bledu.

⁹⁹ Slovenski narod, št. 161, 17. 7. 1883, str. 2, Cesar na Bledu.

¹⁰⁰ Slovenski narod, št. 162, 18. 7. 1883, str. 1, Cesar na Bledu.

¹⁰¹ Slovenec, št. 88, 19. 7. 1883, str. 2, Na Bledu.

Bled, črno-bela razglednica, založnik H. Kölz, Gradec in Dunaj, pred 1. svetovno vojno.

Ognjemet so na Bledu pripravili tudi leta 1858 (v čast osemindvajsetega cesarjevega rojstnega dneva).¹⁰⁷ Razsvetljavo z ognjemetom so na Bledu redno prirejali od leta 1880 (od proslave 50. cesarjevega rojstnega dne). Cesarjev rojstni dan je bil 18. avgusta, kar se je ujemalo z vrhuncem turistične sezone.¹⁰⁸

Cesarja je na vožnji po jezeru v lepo razsvetljenem čolnu spremljala vojaška godba, ki je igrala marše. *"Okoli 30.000 ljudi je bilo prihitelo semkaj; kdor je mogel, zasedel je prostorček v čolnu, čolni pa so se združili v celo brodovje, vsi praznično okrašeni s cvetjem in zelenjem, z lampijoni in zastavami. Med tem brodovjem so se vozile vojaške godbe, svirajoč lepe komade, a v presledkih so se razlegale slovenske pesni iz krepkih in čistih grl gorenjskih fantov in deklet po jezerski gladini."*¹⁰⁹ Vojaška godba je kasneje prišla k "Petranki" (gostišče Petran v Mlinem), kjer je godla *"večidel narodne"*.¹¹⁰ Ob deveti uri se je cesar vrnil k Mallnerju. Tam mu je nad 50 gorenjskih pevcev (večinoma duhovnikov in učiteljev) zapelo podoknico, Hallerjev zbor Večni oče. Cesarjev adjutant se je pevcem v cesarjevemu imenu zahvalil za izkazano čast. Cesar naj bi nekemu prisotnemu imenitniku dejal: *"Do solz sem ginjen, ko vidim toliko vdanost in požrtvovalnost kranjskega ljudstva."*¹¹¹

Pevci-duhovniki so nameravali prirediti pred

Mallnerjem koncert, vendar niso dobili dovoljenja, kajti cesar je odšel počivat, zato so prepevali pred lepo razsvetljenim župniščem.¹¹² Župnik Jožef Razboršek je pevce pogostil, župnik iz sv. Jakoba v Ljubljani Rozman pa je napil cesarju. V govoru je med drugim poudaril: *"... kaj je cesar v cerkvi, kot kak vojak in vladar"*. Napitnica je bila navdušeno sprejeta.¹¹³

Cesarja sta po jezeru vozila Ševelj in Kovač iz Mlina, ki sta za nagrado dobila po tri cekine. Za cesarja je bil predviden posebno krasen stol. Ko pa je bilo treba odriniti, stola ni bilo nikjer najti, zato se je cesar zadovoljil z navadnim stolom, ki ga je iz krčme prinesel Ševelj. Ko so se peljali okoli jezera do Mallnerja, je cesar velel, naj se vrnejo nazaj in sicer mimo vile dr. Alfonza Mošeta¹¹⁴ pod Grad, da bo lahko še enkrat priča prekrasnemu prizoru. Med vožnjo se je zanimal za imena hribov in si ogledal Skaletovo in Sovanovo vilo. Pogovarjal se je z diplomatom in poslancem kranjskih veleposestnikov v deželnem in državnem zboru Josefom baronom Schweglom (1836–1914) in

¹¹² *Slovenec*, št. 86, 17. 7. 1883, str. 2, Cesar na Kranjskem. Zvečer na Bledu.

¹¹³ *Slovenski narod*, št. 162, 18. 7. 1883, str. 1, Cesar na Bledu.

¹¹⁴ Ljubljanski odvetnik dr. Alfonz Mosche (1839–1901) – "prijatelj Albert" iz novele Avgusta Šenoa Karanfil s pesnikova groba, 1878 – je bil pobudnik postavitve Prešernovega spomenika na Bledu v letu 1883. Prešernov spomenik je bil slovenski odgovor na spominsko ploščo nemškemu pesniku Anastaziju Grünu, ki je bila postavljena na Bledu leta 1881. Auerspergova spominska plošča, ki jo je na svoje stroške dal izdelati eden prvih lastnikov blejskih vil, tržaški trgovec Karel Ritter von Rittmeyer, naj bi pri nepoučenih letoviščarjih zbudjala vtis o nemškem značaju Bleda.

¹⁰⁷ *Novice*, št. 34, 25. 8. 1858, str. 270, "Š.": Z bleškega jezera. 22. avg. zvečer.

¹⁰⁸ Rozman, *Zastave vihrajo*, str. 13.

¹⁰⁹ Apih, *Naš cesar*, str. 196.

¹¹⁰ *Slovenec*, št. 86, 17. 7. 1883, str. 2, Cesar na Kranjskem. Zvečer na Bledu.

¹¹¹ *Slovenec*, št. 88, 19. 7. 1883, str. 2, Na Bledu.

deželnim glavarjem Gustavom grofom Thurn-Valsassina (1836–1888).¹¹⁵ Baron Schwegel, ki se je izkazal pri cesarjevem obisku Egipta ob odprtju Sueškega prekopa 1869, je na cesarjevem sprejemu v Ljubljani prejel izrecno cesarjevo navodilo, naj vodi in nadzoruje cesarjev obisk Bleda.¹¹⁶ Cesar je vprašal barona Schwegla, kdo je lastnik gradu. Ko je Schwegel povedal ime (od 1882 je bil grad v lasti dunajskega veletrgovca Adolfa Muhra), je cesar pripomnil (v nemščini): "Tudi Jud!"¹¹⁷

"Ta krasota je ves večer očaravala narod, da se ni mogel raziti, dasi so nekateri po 3, 4, celo po 5 ur daleč prišli na Bled. Slišal sem starega Bohinjca, ki je dejal: 'Cesar mora biti vesel, ko vidi, kako ga imamo radi!' Spet drugi je rekel sosedu: 'Ti premalo vpiješ 'živio', bolj pritegni, da naju bo slišal!' Kdor pozna našega Gorenjca, vé, koliko je vredna taka beseda. In to je vse narodu izviralo iz srca, nihče mu ni prigovarjal: tako pozdravljaj svojega cesarja! Šele proti najstarejši uri, ko se je cesar podal k počitku, ponehalo je veselo in navdušeno življenje okolu jezera in narod se je začel po malem razgubljati, vesel, da je spodobno počastil svojega priljubljenega vladarja."¹¹⁸

Cesar je prespal v Mallnerjevem hotelu, kjer so zanj uredili štiri sobe. Posebno lepa je bila spalnica: "postelja krasna, odeja in zastori višnjevi, barvarija sivkasta". V tretji sobi je bila knjižnica, na mizi je ležala Valsavorjeva Ehre des Herzogthums Krain (Slava vojvodine Kranjske, 1689). V času ko si je poročevalec Slovenskega naroda ogledoval cesarju namenjene prostore, je bila odprta na strani, na kateri je opis gradu Turjak.¹¹⁹

Narodnih zastav je bilo na Bledu malo, visele so samo pri dr. Mošetu, na župnišču, pri Jeklarju, Skaletu, Sovanu in Petranu.¹²⁰ "Bled je bil v praznični obleki, le to je moralo boleti človeka, da je videl vse mogoče in nemogoče zastave, le kranjske, to je slovenske, so bile redke ko bele vrane, posebno okoli Malnerja, kjer so bivali cesar: videlo se je, da ima tukaj 'obrtniška družba' [op. Kranjska industrijska družba] vpliv in se gospod Lukman [op. najbrž Karl Luckmann, (1841–1906), ravnatelj Kranjske industrijske družbe na Javorniku, od 1878 je zastopal veleposestvo v kranjskem deželnem zboru] hoče maščevati zaradi tega, kar mu je bila v Ljubljani neljubo. Tudi slav. odbor, v katerem je med drugimi b. Žvegelj, je nekaka čudna skupina, ki se boji slovenskih, to je deželnih barv: človek bi kar ne verjel, da je tu zemlja slovenska in slovenski

tudi rod. Pa kar je pregrešil odbor, popravilo je ljudstvo samo, ker gromeli so tem obilnejše 'živio' vriski."¹²¹

Baron Schwegel, ki je poprej nasprotoval slovenskim klicem, naj bi pevcem, ki so cesarju pred Mallnerjevim hotelom zapeli Hallerjev zbor Večni oče, predlagal: "No, gospodje, zdaj pa vsi vkupe 'živio' zavpijmo, potem naj bo pa konec." Vendar z "Balohovim Jožetom"¹²² ni hotel noben pevec vzklikati "živio".¹²³

Na Bledu je cesar napisal deželnemu predsedniku Andreju Winklerju (1825–1916) zahvalno pismo: "Ljubi baron Winkler! Navdušena vdeležitev, s katero je vse prebivalstvo Moje Kranjske vojvodine obhajalo pretek šestoletnega vladanja Moje hiše v tej deželi, me napolnjuje z veselimi zadostenjem in mi je novo poročstvo nespremenljive zvestobe, ki so jo Kranjci svojim dednim vladarjem v preteklih letih razodevali z žrtvijo premoženja in krvi, in ki jo bodo, ako Bog da, po zgledu svojih očetov hranili tudi v vseh prihodnjih časih. Posebno ljubo mi je bilo, da sem o tej redki slovesnosti deželo obiskal ter se osebno prepričal ne samo o vdanosti njenih prebivalcev, ampak tudi o važnih napredkih v mnogih zadevah javnega življenja. Naročam Vam, vsemu prebivalstvu sporočiti Mojo najtoplejšo zahvalo za pristrčni sprejem, ki so mi ga povsod napravili, in zagotovilo Moje neprestane cesarske milosti. V Bledu 17. julija 1883. Franc Jožef m. p."¹²⁴

V spomin na cesarjevo bivanje so v Mallnerjevem hotelu vzdali spominsko ploščo,¹²⁵ ki so jo odstranili ob koncu 1. svetovne vojne.

Lesce

17. julija se je cesar preko Koroške vrnil na Dunaj. Cesarjevo spremstvo se je iz Bleda v Lesce odpeljalo od 4. uri in 15 minut zjutraj. Tudi potovanja so morala biti podrejena cesarjevi strogi osebni disciplini: Franc Jožef je namreč odhajal spat najkasneje ob enajsti uri zvečer,¹²⁶ vstajal je zgodaj, zbuval se je ob štirih zjutraj.¹²⁷

¹²¹ *Slovenec*, št. 86, 17. 7. 1883, str. 2, Cesar na Kranjskem. Zvečer na Bledu.

¹²² Tako so Josefa barona Schwegla imenovali domačini v Gorjah. Rojen je bil v kmečki družini v Zgornjih Gorjah. V neposredni bližini rojstne hiše je njegov oče zgradil hišo, ki se ji je po domače reklo "Pri Balohu" (Schwegel, *Na cesarjev ukaz*, str. 34). Josef baron Schwegel se je v mladih letih podpisoval Josip Žvegel oziroma Švegel in objavljaval slovenske pesmi in naravoslovne ter potopisne prispevke. Po zaključku bleščeče uradniške kariere je bival v graščini Grimšče na Rečici pri Bledu.

¹²³ *Slovenski narod*, št. 162, 18. 7. 1883, str. 1, Potovanje cesarjevo.

¹²⁴ *Slovenec*, št. 87, 18. 7. 1883, str. 1, Cesar na Kranjskem. Cesarjeva zahvala.

¹²⁵ Kimovec, Utile et dulce, *Bled nekdaj in sedaj*, str. 54.

¹²⁶ Johnston, *Austrijski duh*, str. 39.

¹²⁷ Tomšič, *Avgusta meseca 18. dan*, str. 17.

¹¹⁵ *Slovenski narod*, št. 162, 18. 7. 1883, Cesar na Bledu.

¹¹⁶ Schwegel, *Na cesarjev ukaz*, str. 47 in 115.

¹¹⁷ Vošnjak, *Spomini*, str. 476.

¹¹⁸ *Slovenski narod*, št. 161, 17. 7. 1883, str. 2, Cesar na Bledu.

¹¹⁹ *Slovenski narod*, št. 162, 18. 7. 1883, str. 2, Cesar na Bledu.

¹²⁰ Prav tam.

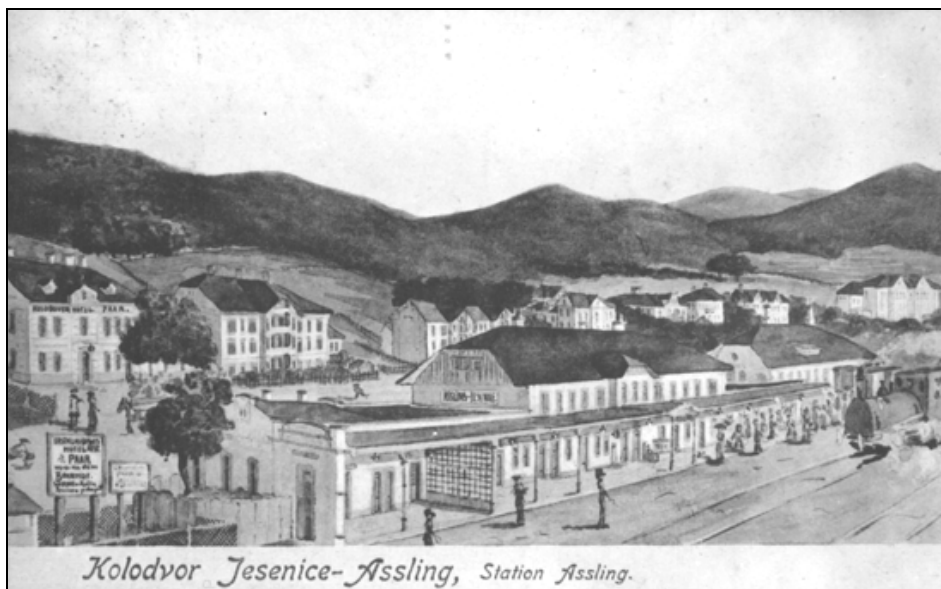
V Lescah so cesarja pričakali deželni glavar grof Thurn-Valsassina in deželni odborniki dr. Josip Vošnjak, Ivan Murnik, Oton Detela in Karel Dežman. Grof Thurn se je v imenu Kranjske zahvalil cesarju za visoko čast obiska dežele in ga prosil, naj ohrani Kranjsko v milostnem spominu. Cesar je odgovoril: *"Jaz ponavljam Svojo najtoplejšo zahvalo za presrčni sprejem na Kranjskem. V resnici Me je veselilo, da sem se mogel udeležiti te krasne patrijotične slavnosti, katere se bodem najprijetneje spominjal. Jaz želim, da bi Mi bilo mogoče, Kranjsko deželo spet kmalu obiskati."* Cesar se je zahvalil deželnim odbornikom, da so se potrudili priti v Lesce, in se podal v cesarski oziroma dvorni vlak. Ko je skozi okno opazil, da so pred njegovim vagonom vsi gospodje odkriti, je stopil na peron in jih prosil, naj se spet pokrijejo, ker je hladno. *"Navdušeni živio-klici zadone, ko se začne vlak naprej pomikati in odpelje iz dežele preljubljenega vladarja."*¹²⁸

Jesenice

Cesarjev zadnji postanek na Kranjskem je bil na Jesenicah. Čeprav je bilo kot iz škafa, so na večer pred cesarjevim prihodom postavili mlaje. Na drogovih ob cesti so vihrale deželne trobojnice, avstrijske in habsburške zastave. *"Kolodvor je bil praznično oblečen, videlo se je, kakor bi bil iz samih smrek sestavljen. Pod kolodvorom je bila iz 'grodlna' [op. grodelj: železo, ki pride iz plavža,*

*po vpihavanju kisika se grodelj spremeni v jeklo] narejena piramida, na kateri so bile vdolane začetne črke F. J. I. Čuditi se je, da je bilo vse tako izvrstno narejeno."*¹²⁹

Že okrog četrte ure zjutraj se je praznično oblečeno ljudstvo začelo zbirati okrog jeseniškega kolodvora. Na cesarjev prihod so čakali župan Treven, direktor Kranjske industrijske družbe Luckmann, vodja inž. Lambert pl. Pantz (1825–1895) – tehnični ravnatelj Kranjske industrijske družbe, rudarski oskrbnik Fessl z rudarji, kovači, lovci, duhovščina, okrog 200 šolskih otrok, med katerimi je bilo 50 v belo oblečenih deklic z učiteljem, žene in moške v narodni noši. Dvorni vlak je na Jesenice pripeljal ob 5. uri in 22 minut. Napovedalo ga je pokanje možnarjev, pritrkovanje farnih zvonov in navdušeni klici. Na slovenski pozdrav župana Trevena se je cesar zahvalil: *"Veseli me, da je ljudstvo povsod tako udano."* Nekaj besed je spregovoril z Luckmannom, duhovščino in učiteljem Majerjem. 11-letna hčerka zdravnika Papeža je pozdravila cesarja v imenu šolske mladine in mu izročila šopek planinskih cvetlic. Cesar se ji je lepo zahvalil. Ko si je ogledal narodne noše, se je še enkrat zahvalil županu za lep sprejem in se poslovil od deželnega predsednika Andreja Winklerja, ki je nedavno prejel red železne krone druge vrste s pravico do baronskega stanu, od okrajnega glavarja Dralke in grofa Paceta (najbrž grof Anton Pace (1851–1923), vladni tajnik in okrajni glavar v Logatcu, desna roka in zet barona Winklerja), ki so

Kolodvor na Jesenicah, razglednica (fototeka Gorenjskega muzeja v Kranju).

¹²⁸ *Slovenski narod*, št. 161, 17. 7. 1883, str. 4, Telegrama 'Slovenskemu Narodu': Lesce 17. julija.

¹²⁹ *Slovenec*, št. 91, 23. 7. 1883, str. 2, Šestoletnica. Z Jesenic, 20. julija. Cesarjev sprejem.

ga spremili, in se odpeljal.¹³⁰ *"Ko so odhajali, klicali smo ljubemu cesarju v slovo veseli živio! ki je v srcih tisočerih ljudi odmeval, možnarji so še enkrat zagromeli, zvonovi lepo pritrkavali, in vlak nam je izginil izpred oči."*¹³¹ Ob pol šestih so cesarja pozdravili domačini na železniški postaji v Dovjem.¹³² Deželni predsednik Winkler si je nato ogledal fužine na Savi in novo šolsko poslopje na Jesenicah ter se s popoldanskim vlakom odpeljal v Ljubljano.¹³³

Sklep

Skrbno načrtovan in izpeljan cesarjev obisk je opravil večstransko politično-propagandno nalogo. Cesarjeva priljubljenost med ljudstvom oziroma monarhični kult sta spadala med najpomembnejše kohezivne dejavnike v večnacionalni monarhiji. Sir August Paget je leta 1893 v zadnji depeši, ki jo je odposlal kot predstavnik dvora iz Saint-Jamesa na Dunaju, poudaril: *"Prav nič pretirana ni trditev, da je občutek lojalnosti in navezanosti na cesarja Franca Jožefa tisto, kar enotno povezuje različne dele tega razklanega in neskladnega cesarstva."*¹³⁴

Prebivalstvo Kranjske in Štajerske je s slovesnimi sprejemi, slovesnostmi in drugimi dejavnostmi lahko izpričalo spoštovanje, ljubezen, zvestobo in vdanost do cesarja, Habsburške dinastije in domovine.

Fran Šuklje je zapisal: *"Ne morem tajiti, tudi mnogo, mnogo istinite gorečnosti za cesarja se je javljalo pri tej priliki. Na lastne oči sem videl, kako so na cesto pokleknila kmetska dekleta, ko se je cesar mimo njih peljal v svoji kočiji. Toliko časa sistematično se je v šoli in cerkvi, v časopisih in društvih širila avstrijska legenda o nedoseženih vrlinah habsburških vladarjev, da so naposled v istini imeli starega vladarja neglede na njegova svojstva za vzor vseh kreposti."*¹³⁵

"Sprejem cesarja je bil v istini nehlinjen in navdušen," toda pristno in iskreno patriotično navdušenje se je po mnenju Frana Šukljeta pomešalo s hlinjeni čustvi. *"Pri tej priliki se je jasno pokazalo, s kako bogato zalogo istinite zvestobe je še razpolagal cesar France Jožef. Skoro bi rekel, prava umetnost je bila, v teku ene vladarske dobe korenito zapraviti tako veliko bogastvo."*¹³⁶

Cesarjev obisk je bil prvovrsten politični dogodek. Časniki poročajo o imenitnih sprejemih ce-

sarja, okrašenih prizoriščih, množicah, ki so se zbirale ob poteh, v mestih in trgih, o cesarjevi pozornosti do podanikov, o njegovem zanimanju za gospodarske razmere, versko življenje, šolsko vzgojo... Cesar naj bi bil naklonjen gospodarskemu in kulturnemu napredku slovenskega prebivalstva (vlada grofa Taaffeja je Kranjsko priznala za deželo s slovensko večino, slovenščina je bila uvedena v sodišča, srednje šole, volilni uspehi, deželni predsednik je postal Slovenec Andrej Winkler). Z nekaj besedami, ki jih je cesar izrekel v slovenščini, naj bi tudi jasno izpričal naklonjenost so slovenskega jezika, priznal naj bi mu popolno enakopravnost z nemščino.

Praznovanje šeststoletnice habsburške vladavine na Kranjskem ponekod ni bilo mišljeno samo kot rodoljubna izjava neoskrunjene zvestobe monarhiji, temveč tudi kot dokaz vsestranskega napredka slovenske ideje.¹³⁷ Slovensko in nemško opredeljeno prebivalstvo je tekmovalo pri pripravi slavnostnih sprejemov in krasitvi slavnostnih prizorišč. Časopisna poročila sicer omenjajo nemški in slovenski značaj posameznih sprejemov cesarja. Vendar je javnosti ostal prikrit dejanski odnos cesarja in njegovega spremstva do različnih oblik uporabe slovenskega jezika in znamenj narodne in celo deželne zavednosti. Vsaj sodeč po mnenju cesarjevega generalnega adjutanta grofa Beck-Rzikowskega, ki je kranjske deželne, belo-modro-rdeče zastave (deželni odbor jih je odobril za cesarsko slavnost v Ljubljani kljub ugovarjanju grofa Paceta in nasprotovanju Karla Dežmana) označil za "demonstrativne cape",¹³⁸ je bilo to mnogo manj naklonjeno, kot je to mogoče razbrati iz pisanja časnikov.

VIRI IN LITERATURA

ČASOPISNI VIRI

Ljubljanski zvon, 1883.
Novice, 1854, 1858, 1883.
Slovenec, 1883.
Slovenski narod, 1883.
Zgodnja Danica, 1883.
Gorica, 1900.

LITERATURA

Apih, Jožef: Naš cesar. Spomenica ob petdesetletnici njegove vlade. *Celovec : Družba svetega Mohorja, 1898.*
Bled, Jean-Paul: Franc Jožef. *Ljubljana : Mladinska knjiga, 1990.*

¹³⁰ *Slovenski narod*, št. 164, 20. 7. 1883, str. 2, Iz Jesenic na Gorenjskem 16. junija.

¹³¹ *Slovenec*, št. 91, 23. 7. 1883, 2, Šestoletnica. Z Jesenic, 20. julija. Cesarjev sprejem.

¹³² *Slovenec*, št. 88, 19. 7. 1883, str. 2, Z Dovjega.

¹³³ *Slovenski narod*, št. 164, 20. 7. 1883, str. 2, Iz Jesenic na Gorenjskem 16. junija.

¹³⁴ Bled, *Franc Jožef*, str. 51.

¹³⁵ Šuklje, *Iz mojih spominov, I. del*, str. 99.

¹³⁶ Šuklje, *Sodobniki, mali in veliki*, str. 163.

¹³⁷ *Slovenec*, št. 90, 21. 7. 1883, str. 1, Šestoletnica in narodna zavest slovenska.

¹³⁸ Vošnjak, *Spomini*, str. 477.

- Johnston, William M.*: Austrijski duh. Intelektualna i društvena povijest 1848–1938. *Zagreb : Globus, 1993.*
- Kimovec, Frančišek*: Bled nekdanj in sedaj. *Ljubljana : Jezerska cerkev, 1908.*
- Lavrenčič, Ivan*: Zgodovina Cerkljanske fare. *Ljubljana : samozaložba, 1890.*
- Naš cesar Franc Jožef I. Spomeniški spis o štiridesetletnici njegove vlade (Za slovensko mladino priredil učitelj)*. Ljubljana : Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1888.
- Rozman, Franc; Melik, Vasilij; Repe, Božo*: Zastave vihrajo. Spominski dnevi in praznovanja na Slovenskem od sredine 19. stoletja do danes. *Ljubljana : Modrijan, 1999.*
- Schwegel, Josef*: Na cesarjev ukaz: spomini cesarja in diplomata. (*Ur. Franc Rozman*). *Ljubljana : Slovenska matica, 2004.*
- Stiasny, Ljudevit*: Kamnik. Zemljepisno-zgodovinski opis. *Ljubljana : samozaložba, 1894.*
- Šuklje, Fran*: Iz mojih spominov, I. del. *Ljubljana : Slovenska matica, 1988.*
- Šuklje, Fran*: Sodobniki, mali in veliki. *Ljubljana : Satura, 1933.*
- Tomšič, Ivan*: Avgusta meseca 18. dan. *Dunaj : Karl Rauch, 1880.*
- Vošnjak, Josip*: Spomini. *Ljubljana : Slovenska matica, 1982.*
- Zupan, Tomo*: Naš cesar Fran Josip I. 1848–1898 (Drugi, popravljeni in pomnoženi natis). *Ljubljana : samozaložba, 1899.*

Z U S A M M E N F A S S U N G

"Seine kaiserliche Durchlaucht hat uns und wir haben sie gesehen – wir haben uns kennengelernt". Über die Reise Kaiser Franz Josephs I. von Laibach (Ljubljana) nach Assling (Jesenice)

Kaiser Franz Joseph I. ehrte im Juli 1883 das 600. Jubiläum der Habsburger Herrschaft in Krain und Steiermark durch seinen Besuch beider Länder. Ähnlich wie ein Jahr zuvor anlässlich des kaiser-

lichen Besuchs in Kärnten, Görz und Littorale versuchten Krain und die Steiermark dem Kaiser – durch einen großartigen Empfang – unerschütterlichen österreichischen Patriotismus, Ergebenheit und Treue für die Habsburger Dynastie bekunden. Zugleich wollte die slowenische Bevölkerung den Kaiser auf den vorherrschenden slowenischen Charakter eines Teils der Steiermark und des gesamten Krain hinweisen.

Der Kaiserkult spielte in der multinationalen Habsburgermonarchie eine verbindende und festigende Rolle. Der 52-jährige Monarch Franz Joseph I., der 1883 in seinem 35. Regierungsjahr stand, wurde allmählich zum zentralen Symbol der Monarchie. Die Beliebtheit des Kaisers unter dem Volk bzw. der monarchische Kult gehörten zu den bedeutendsten Kohäsionselementen der multinationalen Monarchie. Sorgfältig geplante und durchgeführte Besuche des Kaisers spielten eine vielfältige politisch-propagandistische Rolle.

Der Kaiser weilte in Krain vom 11. bis zum 17. Juli 1883. Im Beitrag wird die Reise des Monarchen am 16. Juli von Stein (Kamnik), Krainburg (Kranj) und Vigaun (Begunje) nach Veldes (Bled) eingehend beschrieben. Der Kaiser hatte auf dem Weg von Laibach (Ljubljana) nach Veldes ca. zehn Aufenthalte, bei denen er sich kurze Ansprachen anhörte. Bürgermeister, Abgeordnete und Geistliche sprachen den Kaiser in deutscher und slowenischer Sprache an. Der Kaiser zeigte seine Anerkennung des wirtschaftlichen und kulturellen Fortschritts der slowenischen Bevölkerung. Mit einigen wenigen Worten in slowenischer Sprache soll er seine Sympathie für die slowenische Sprache bekundet und deren völlige Gleichberechtigung mit der deutschen Sprache zum Ausdruck gebracht haben.

Im Kaiser sahen die Slowenen eine Bürgschaft für die Fortsetzung des Verfassungslebens in der Monarchie und eine Garantie für die Sicherstellung der Rechte, die es gewährleistete. Das 600. Jubiläum der Habsburgerherrschaft in Krain wurde mancherorts nicht nur als eine patriotische Bekundung der unerschütterlichen Treue zur Monarchie verstanden, sondern auch als Beweis für einen allseitigen Fortschritt der slowenischen Idee aufgefasst.